

Neznámá falza listin Zikmunda Lucemburského a falzátorská činnost Oldřicha II. z Rožmberka¹

PŘEMYSL BAR

Nejpozději od doby, kdy Horst Fuhrmann zveřejnil své obecné úvahy o středověkém falzátorství, přestal být výzkum tohoto jevu výlučnou doménou tradičně pojaté diplomatiky, ačkoliv právě zásada *discrimen veri ac falsi* byla podnětem jejího rozvoje už od doby zakladatele Jeana Mabillona.² Fuhrmannovy teze jsou dodnes velmi přínosné, a to hned z několika důvodů. Jejich autor do nich totiž zahrnul teologii, právo, hagiografii i literaturu, a tím dokázal celou problematiku lépe uchopit v kontextu středověkého myšlení. Aniž by považoval falzátorství za středověké specifikum, položil si přesto dvě vzájemně propojené otázky: Proč právě ve středověku bylo „vyrobeno“ tolik falz a proč byla tato falza často s takovou důvěrou přijímána? Odmítnutím Bernheimova pozitivismu a předpokladu o neměnné lidské přirozenosti v dějinách poukázal Fuhrmann na odlišné pojetí světa a skutečnosti ve středověku: Vše, co bylo v souladu s božským řádem světa, mělo větší hodnotu než smysly vnímaná realita. Subjektivně uplatňované právo odpovídalo středověkému

1) Studie vznikla s podporou GA ČR v rámci projektu č. P405/11/0639 Listiny císaře Zikmunda pro české příjemce: tradice a inovace v pozdně středověké diplomacie. Děkuji kolegům Petru Elbelovi, Stanislavu Bártovi a Lukáši Reitingerovi za cenné připomínky a diskusi k falzům.

2) Rozšířená verze přednášky s názvem *Die Fälschungen im Mittelalter (Überlegungen zum mittelalterlichen Wahrheitsbegriff)*, která zazněla na kongresu německých historiků v říjnu 1962, byla otištěna v *Historische Zeitschrift* 197/3, 1963, s. 529–554. S poznámkovým aparátem byly pak tyto úvahy vydány jako první kapitola třísvazkového díla k pseudoisidorským dekretáliím, viz Horst FUHRMANN, *Einfluß und Verbreitung der pseudoisidorischen Fälschungen I*, Stuttgart 1972 (= MGH Schriften 24/1), s. 64–135. O diferencovanější přístup ke středověkému falzátorství se pokusil už Thomas Frederick Tout, *Mediaeval Forgers and Forgeries*, in: *Bulletin of the John Rylands Library Manchester* 5, 1920, s. 208–234.

pojetí spravedlnosti lépe. Středověk přijímal s důvěrou vše, co odpovídalo představě o naplňování věčného záměru božské prozřetelnosti. To samozřejmě neznamená, že by nebyl vnímán rozdíl mezi pravdou a lží nebo že by platilo pravidlo o účelu posvěcujícím prostředky k jeho dosažení. Scholastika se pod vlivem Augustina a dalších církevních otců dopracovala k definici lži, jejíž těžiště spočívalo v úmyslu někoho oklamat nebo podvést (*mendacium est... falsa significatio cum voluntate fallendi*).³ Jestliže tedy falza odpovídala božskému řádu nebo napravovala skutečnost, která se tomuto řádu vzdálila, nemohlo se jejich původcům nic vyčítat. Tatáž logika se paradoxně skrývá i za středověkým stíháním falzátorství, které onen řád jakýmkoliv způsobem narušovalo (proto přísné tresty za falšování mincí, měř a vah). Ze stejného hlediska byly posuzovány a kritizovány i podezřelé listiny, přičemž formální aspekty spáchaných deliktů byly brány pragmaticky v úvahu jen tehdy, pokud sloužily k odhalení podvodníka. Proto se někdy falzem poškozená strana sama uchýlovala k falšování, aby dosáhla spravedlnosti, jejímž garantem měl být pouze bůh. Na druhou stranu už od 12. století rozvíjela papežská kancelář z praktických potřeb formální kritéria k posuzování pravosti listin. Pravidla papeže Innocence III. ohledně pravosti papežských bul, později přijatá do právní sbírky *Liber extra* (*Decretales Gregorii IX*) papeže Řehoře IX., lze právem považovat za počátek kritiky středověkých listin.⁴

Fuhrmannovy myšlenky vyvolaly diskusi, která trvá dodnes.⁵ Jejich hodnota nespočívá pouze v konstatování odlišnosti středověkého pojetí falzátorství, nýbrž v odhalení rozporuplnosti v samotném jádru předmoderního myšlení: Jak porozumět rozšíření falzátorství v prostředí tak silně prosyceném křesťanským náboženstvím? Jak to, že se na této činnosti nejvíce podílelo kněžstvo, ač bylo vyučováno striktnímu augustinovskému pojetí pravdy?⁶ Tohoto nesouladu si povšiml rovněž

3) H. FUHRMANN, *Einfluß und Verbreitung*, s. 80–85. Proto také „faleš pod pláštíkem svatosti nesmí být tolerována“ (*falsitas sub velamine sanctitatis tolerari non debet*), jak zněl výrok Innocence III., viz tamtéž, s. 85.

4) Do dekretálů byl převzat Innocencův list milánskému arcibiskupovi a tamní kapitule, která měla podezření ohledně pravosti papežské bully udělující jistému klerikovi kanovnickou prebendu, viz Lib. V. Tit. XX. *De crimine falsi*. Cap. V. *Licet ad regimen* (*Corpus iuris canonici II. Decretalium collectiones*, ed. Aemilius FRIEDBERG, Graz 1955, sl. 818–819). Kuriální pravidla lze rozdělit do dvou skupin: první se týká případů, kdy z pravé listiny byla sejmuta olovená bula a druhotně přivešena na falešnou listinu (různé způsoby sejmutí a opětovného připevnění); druhá se zaměřuje na manipulaci s pergamenem pravých papežských listin, z něhož je možné trojím způsobem odstranit původní text a nahradit jiným. Innocenc možná získal důkladné informace o padělání od jednoho člena zločineckého spolku, jehož činnost sám odhalil přímo v papežské kanceláři po svém nástupu na apoštolský stolec, viz Thomas FRENZ, *Innozenz III. als Kriminalist – Urkundenfälschung und Kanzleireform um 1200*, in: Papst Innozenz III. Weichensteller der Geschichte Europas, ed. TÝŽ, Stuttgart 2000, s. 131–139. Zmiňovaná pravidla našla rovněž docela záhy, ve 13. století, ohlas v jazykově německém prostředí, kde byla adaptována pro voskové pečeti jako ověřovací prostředek; viz Edmund STENGEL, *Eine deutsche Urkundenlehre des dreizehnten Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte der Reception des kanonischen Rechts*, Neues Archiv der Gesellschaft für Ältere Deutsche Geschichtskunde 30, 1905, s. 647–671.

5) Na Fuhrmannovu přednášku reagovali už Karl Bosl, Hans Patze a August Nitschke, jejichž příspěvky byly otištěny v *Historische Zeitschrift* 197/3, 1963, s. 555–579. Nejkritičtější se vyslovil Hans Patze. Na polemické hlasy odpověděl Horst Fuhrmann v replice tamtéž, s. 580–601.

6) V závěru časopisecké publikace své přednášky se Horst Fuhrmann přiklonil na stranu historismu usilujícího o porozumění minulosti v její odlišnosti, viz tamtéž, s. 554. V knižní verzi téhož textu

Christopher Brooke, podle nějž se práce některých mnichů-falzátorů téměř profesionalizovala a byla vysoce ceněna kláštery v jejich konkurenčním boji o „starobylá“ privilegia. Podle autora byl ovšem tento trend po svém vrcholu ve 12. století, rovněž v souvislosti s rozvojem kanonickoprávních norem, na ústupu.⁷

Výzkum vnímání falzátorské činnosti samotnými falzátory, receptce jejich díla okolím a dalších doprovázejících okolností může nakonec vést k závěru, že středověké falzátorství jako takové je vlastně konstruktem novověkého dějepisce. Podle Alfreda Hiatta to platí alespoň v případě tzv. Konstantinovy donace, jejíž odhalení jako falza prý nebylo samozřejmé, ba ani nevyhnutelné. Ačkoliv tento významný text nese zřejmé atributy falšování a jeho autenticita byla zpochybňována už ve středověku, jeho kritici, jako např. Mikuláš Kusánský nebo Reginald Pecock, měli o falešnosti docela odlišnou představu než italský humanista Lorenzo Valla. Řadili totiž „donaci“ mezi apokryfní literaturu, které neupírali určitou míru autority. Naopak Lorenzo Valla tuto interpretaci výslovně odmítl a díky jeho kritickému traktátu o podvržení „donace“, který byl vřele přijat a dále rozšiřován protestantskou reformací, se z apokryfu stalo falzum. Dnes je však zřejmé, že šlo o přesvědčivý narativ, jenž odvozoval svou autoritu z adaptace formy císařského diplomu, nikoliv však se záměrem jeho podvržení. Nebylo to diplomatické falzum ani politicky motivovaný podvrh, nýbrž vyjádření politické teorie založené na náboženské literatuře.⁸

Bádání v období po vystoupení Horsta Fuhrmanna rozšířilo spektrum zkoumané problematiky na nejrůznější oblasti života středověkého člověka, a tím se i přiblížilo k porozumění motivaci zadavatelů a původců falzátorství, ale i uživatelů výsledků jejich práce.⁹ Rozporuplnost tohoto fenoménu, který nebyl dosud monograficky zpracován (pomineme-li různé aspekty v četných studiích), ovšem nezmizela. Stačí zalistovat v pěti monumentálních svazcích, které obsahují desítky příspěvků z mezinárodní konference na téma „Fälschungen im Mittelalter“ z roku 1986, rozdělených do několika sekcí: literatura a historiografie, právní texty

však zaznívá skepse, zda dokážeme porozumět mentalitě středověkých falzátorů, viz H. FUHRMANN, *Einfluß und Verbreitung*, s. 136: „Dies alles und noch vieles andere ist gut und richtig, aber es verhilft nicht, diejenige Eigentümlichkeit zu begreifen, die Fälschungen in einem uns fremden Licht erscheinen lassen konnte; es erklärt nicht den Widerspruch: daß im tiefgläubigen Mittelalter maßlos gefälscht worden ist und daß Geistliche, denen von der Theologie in der Nachfolge Augustins ein beinahe unbarmherziger Begriff der Wahrheit gelehrt worden ist, als Haupttäter vorangingen.“

7) Christopher N. L. BROOKE, *Approaches to Medieval Forgery*, *Journal of the Society of Archivists* 3/8, 1968, s. 377–386.

8) Alfred HIATT, *The Making of Medieval Forgeries. False Documents in Fifteenth-Century England*, Toronto 2004, s. 136–180, zvl. s. 141: „... the Constitutum was not composed with the purpose of claiming rights or possessions, was not drawn up in ‘original’ form of immediate use: it was a potent narrative which derived authority from its adoption of the form of an imperial diploma, but which was not intended to be passed off as such. It was not a ‘diplomatic’ forgery, a politically-motivated deception, but an expression of political theory founded on a substratum of devotional literature.“

9) Stručné přehledy diskuse viz tamtéž, s. 1–21, a Josef ŠRÁMEK, „Aby události neunikaly paměti.“ *Středověká listinná falza a kláštery*, in: *Ideje, iluze a realita v dějinách*, Opava 2009 (= *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis* 2), s. 13–22.

a normy, diplomatika (dva svazky!), fingované listy a reálie.¹⁰ Stojí za povšimnutí, že pouze dva příspěvky jsou obecněji zaměřené, přičemž každý z nich staví na odlišných předpokladech.¹¹

Stranou diskuse nemohla zůstat ani tradičně pojatá diplomatika stavějící na metodách rozvíjených od doby zakladatelů Daniela Papebrocha a Jeana Mabilona.¹² Výsledkem je ovšem potvrzení priority diplomatických metod, ba varování určené historikům před jejich zanedbáváním.¹³ V české diplomacie převládá sice spíše tradiční směr,¹⁴ přesto lze v poslední době zaznamenat jistý ohlas Fuhrmannových tezí a jimi vyvolané diskuse.¹⁵ Diplomatické metody, podpořené paleografií a sfragistikou, není ovšem třeba stavět do protikladu k metodám obecně

10) *Fälschungen im Mittelalter. Internationaler Kongreß der Monumenta Germaniae Historica München*, 16.–19. September 1986, Hannover 1988 (= MGH Schriften 33/1–V).

11) Horst FUHRMANN, *Von der Wahrheit der Fälscher*, in: *Fälschungen I*, s. 83–98, trvá na svých tezích ze šedesátých let, že středověcí falzátory zachycovali písmem „pravdy“, které buď už existovaly v ústní tradici, nebo měly teprve nastat v budoucnosti. Rozhodně prý falza nemohla změnit skutečnost, která je naopak předcházela. Naproti tomu Elizabeth A. R. BROWN, *Falsitas pia sive reprehensibilis. Medieval Forgers and Their Intentions*, in: Tamtéž, s. 101–119, trvá na tom, že středověký falzátor si byl vědom svého nesprávného jednání stejně jako jeho moderní protějšek. Pramenné doklady představené autorkou samozřejmě ukazují, že středověk znal rozdíl mezi pravdou a lží, což nikdo nepopírá (včetně H. Fuhrmanna). Otázka by ale měla znít jinak: jaké bylo středověké pojetí skutečnosti, pravdy a lži? Kdo nebo co rozhodovalo, co je pravdivé a správné? V každém případě Brownová tímto rozporuplnost středověkého falzátorství nevysvětlila, nýbrž ji pouze potvrdila. Ve Fuhrmannových intencích argumentoval Giles CONSTABLE, *Forgery and Plagiarism in the Middle Ages*, *Archiv für Diplomatik* 29, 1983, s. 1–41, který zdůrazňoval, že je třeba najít středověká měřítká pro posuzování „falešnosti“ a „pravdivosti“, viz s. 39: „... with regard to forgery, the term should be restricted to those deliberate falsifications and imitations which were intended to promote selfish ends and which were repeatedly prohibited and, when discovered, punished in the Middle Ages. To call the works attributed to Dionysius the Areopagite or the Donation of Constantine forgeries in this sense is to empty the term of historical meaning, just as if average novel, political speech, or advertisement today were called a forgery, though they are often designed to deceive, and usually with the hope of personal gain. Rather than apply to the past our own definitions and criteria, we should try to enter into the world in which these works were created and to understand them in the light of the standards of truth and falsity.“

12) Harry BRESSLAU, *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien*, Bd. I, Leipzig 21912; Bd. II, Berlin 21931.

13) Carlrichard BRÜHL, *Die Entwicklung der diplomatischen Methode im Zusammenhang mit dem Erkennen von Fälschungen*, in: *Fälschungen III*, s. 11–27, zvl. s. 27: „Erst kommt das Urteil des Diplomaten, danach das Votum des Rechts-, Verfassungs- oder Wirtschaftshistorikers und nicht umgekehrt.“

14) Na zmiňovaném mnichovském medievistickém kongresu roku 1986 reprezentovali tradiční pojetí Jan BISTRČICKÝ, *Gefälschte Urkunden auf die Namen von Olmützer Bischöfen aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts*, in: *Fälschungen IV*, s. 576–596, a Sáša DUŠKOVÁ, *Fälschungen böhmischer Königsurkunden im 13. Jahrhundert*, in: Tamtéž, s. 597–615. V příspěvku Ivana HLAVÁČKA, *Zur Erforschung von Urkundenfälschungen im luxemburgischen Böhmen*, in: Tamtéž, s. 617–638, lze zaznamenat obohacení tradiční diplomatiky o normativní prameny z církevního, městského a šlechtického prostředí, na jejichž základě se autor pokusil přiblížit každodenní praxi padělání listin.

15) Zejména je třeba upozornit na studii Josefa ŠRÁMKA, „*Aby události neunikaly*“, s. 13–37, který nové metody aplikoval na soubor břevnovských falz. V oblasti terminologie se objevil pojem „imitativní kopie“, kterým lze lépe popsat některá dochování listin než tradičními protikladnými pojmy „originál“ a „falzum“, viz Anna JAGOŠOVÁ, *Abschriften, Kopien oder Fälschungen? Marginalien zur diplomatischen Terminologie*, in: *Cogito, scribo, spero. Auxiliary Historical Sciences in Central Europe at the Outset of the 21st Century*, edd. Martina Bolom-Kotari – Jakub Zouhar, Hradec Králové 2012, s. 23–44, která aplikuje tento termín na falza a akta české provenience 11. a 12. století.

historickým. Naopak žádoucí je spolupráce ryze diplomatických postupů s ostatními, jak je patrné právě na výzkumu středověkých falz.¹⁶

Platnost tohoto požadavku lze ověřit na falzátorské činnosti Oldřicha II. z Rožmberka (1403–1462), která není v dějepisceví tématem novým. Od konce 19. století, kdy byly padělané listiny odhaleny, bylo tomuto jevu věnováno několik přínosných studií.¹⁷ Většina z nich se z diplomatického hlediska věnuje evidenci, určení relativní chronologie a vnitřním i vnějším znakům. Poslední studie k domnělým originálům, hlásícím se k Přemyslu Otakarovi II., Janovi I. Lucemburskému, Karlovi IV., Václavovi IV. a Zikmundu Lucemburskému, odhalila falešné pečeti, jež Oldřich nechal na svá falza přivěsit nebo přitisknout.¹⁸

Karel Maráz předložil také seznam všech známých rožmberských falz, přičemž napočítal 33 listinných a listových falz: dvě Přemysla Otakara II., šest Jana Lucemburského, jedno Karla IV., šest Václava IV., 16 padělků Zikmunda Lucemburského a jedno falzum šlechtické listiny.¹⁹ Skupina padělaných listin krále Zikmunda se z celého souboru vymyká nejen svým vysokým počtem, nýbrž i svým obsahem. Vzájemné obsahové a textové vazby mezi falzy a jejich obsáhlé narativní prvky ukazují, že falza nesloužila pouze k potvrzení dispozičních nároků na zabraný majetek.

Širší význam a dosah padělaných listin si uvědomovala už jejich editorka Blažena Rynešová, která upozornila na nutnost komplexního historického zpracování

16) Jako příklad mohou posloužit nové poznatky ke šlikovským falzům, které nelze interpretovat v odtržení od životní a profesní dráhy či rodinných poměrů Kašpara Šlika, byť v součinnosti se samozřejmou důkladnou diplomatickou analýzou příslušných listin, viz Petr ELBEL – Andreas ZAJIC, *Die „reale“ und die „virtuelle“ Karriere Kaspar Schlicks unter König und Kaiser Sigismund – Epilegomena zu einem alten Forschungsthema* I–III, *Mediaevalia Historica Bohemica* 15/2, 2012, s. 47–143; 16/1, 2013, s. 55–212; 16/2, 2013, s. 73–157.

17) Valentin SCHMIDT, *Die Fälschung von Kaiser- und Königsurkunden durch Ulrich von Rosenberg*, *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 32/4, 1894, s. 317–337; 33/2, 1895, s. 181–202. Závěry jihočeského vlastivědce a archiváře, který však nepracoval s originály, upřesnil a doplnil František MAREŠ, *Padělané diplomy rožmberské*, *Český časopis historický* 1, 1895, s. 371–384. Ten rozšířil soubor na 23 padělaných listin. Další osm přidala edice falz s komentáři, viz *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka* (dále LOR) I. 1418–1437, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929, s. XII–XIII, a s. 236–275, č. 351–381. Upřesňující informace k falzům hlásícím se k Václavovi IV. přinesl Ivan HLAVÁČEK, *Das Urkunden- und Kanzleiwesen des böhmischen und römischen Königs Wenzel (IV) 1376–1419. Ein Beitrag zur spätmittelalterlichen Diplomatie*, Stuttgart 1970 (= MGH Schriften 23), s. 133–137. Dále viz dvě nevydané diplomové práce o rožmberské kanceláři, z nichž ovšem pouze první jmenovaná věnuje pozornost falzům: Marie ŠIMKOVÁ, *Rožmberská kancelář na přelomu 15. a 16. století. Rožmberská falza*, Brno 1976 (rukopis diplomové práce na FF UJEP), a Jaroslava KRÁLOVÁ, *Kancelář Oldřicha z Rožmberka a její písemnosti z let 1418–1462*, Praha 1977 (rukopis diplomové práce na FF UK). Rovněž monografie a studie k osobě Oldřicha z Rožmberka věnovaly jeho falzátorské činnosti patřičné místo: např. v medailonku jihočeského magnáta Rudolf URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, Praha 1915 (= *České dějiny* III/1), s. 175–186; dále Anna KUBÍKOVÁ, *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah. VII. kapitola – Oldřich II. z Rožmberka*, Jihočeský sborník historický 53, 1989, s. 143–154, a TÁŽ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004, s. 95–99.

18) Karel MARÁZ, *K problematice padělání pečeti na sklonku středověku. Sfragistický příspěvek k falzům Oldřicha II. z Rožmberka*, *Sborník archivních prací* 48, 1998, s. 49–103, zvl. s. 68–73, kde autor analyzuje falza Zikmundových pečeti: dvě mincovní majestátní pečeti, čtyři sekretní pečeti a dvě (ve skutečnosti tři) přitištěné uzavírací pečeti. Tento soubor lze nyní rozšířit o jeden exemplář falešné sekretní pečeti přivěšené k listině pro Maternu z Ronova, viz pozn. 104.

19) Tamtéž, s. 52–56, a Týž, *Zlatokorunský klášter ve falzátorské činnosti Oldřicha II. z Rožmberka*, in: *Klášter Zlatá koruna. Dějiny – Památky – Lidé*, České Budějovice 2007, s. 371–379.

tohoto fenoménu.²⁰ Přesto je bádání v otázce motivace mocného Rožmberka k padělání královských a císařských listin vcelku zajedno, že jihočeský magnát zvyšoval tímto prestiž rožmberského rodu, vznášel právní nároky na určité majetky anebo si nechal skrze falza „potvrzovat“ statky, které už nabyt sporným způsobem či přímo uzurpací během neklidných revolučních a porevolučních let.²¹

Impulzem k nynější studii nebyla ovšem ambice naplnit uvedený postulát Rynešové, který je nadále naléhavým úkolem české medievistiky. Při přípravě jednoho ze svazků edice *Regesta Imperii XI – Neubearbeitung*, jenž bude obsahovat listiny a listy Zikmunda Lucemburského uložené v jihočeských archivech a knihovnách, byla objevena nová falza a reinterpretovány známé listiny pokládané dosud za pravé. Hlavním záměrem je tedy revize dosavadních názorů ohledně falz krále a císaře Zikmunda, která vznikla na popud Oldřicha z Rožmberka, a jejich historická analýza.²²

Již samotný seznam falz činí určité potíže. Prosté chronologické seřazení podle údajného data vystavení není příliš vypovídající, jelikož nevystihuje vzájemné vazby mezi jednotlivými kusy. Skutečnou dobu vzniku navíc nelze vždy přesně zjistit a historik se musí spokojit s časovým intervalem několika let i desetiletím. Padělané listiny Zikmunda Lucemburského lze rámcově vročit do intervalu 1437 až 1455 a jen u některých jednotlivin je možné chronologické údaje poněkud zpřesnit.²³

Falza lze rozdělit do několika skupin podle různých kritérií: podle jazyka (latina a čeština), dochování (domnělý originál nebo vidimus), formy (konfirmace privilegií, donační nebo zástavní listina, mandát nebo list), písařské ruky nebo společného obsahu. Pro potřeby nynější studie jsem zvolil poněkud netypické kritérium, které souvisí s objevenými falešnými, resp. podezřelými dokumenty. Ty totiž soustřeďují kolem sebe další falešné nebo pravé listiny a týkají se tří kauz Oldřicha z Rožmberka.

Kauza královského hradu Zvíkova

Nejpočetnější a také nejroznorodější skupinu tvoří falza, která se vztahují k předání královského hradu Zvíkova do rožmberských rukou. Z obsahového i formálního hlediska lze rozlišit tři podskupiny:

20) LOR I, s. XIII: „Proto bude tato edice dalším krokem k objasnění spletité otázky falsatorství Oldřichova, která potřebuje důkladného zpracování, při němž třeba dbáti nejen vnější a vnitřní stránky jednotlivých kusů o sobě, nýbrž i jejich formální a obsahové souvislosti a ovšem pak i vztahu k celé činnosti Oldřichově vůbec.“

21) S tímto vysvětlením přišel již objevitel falz V. SCHMIDT, *Fälschung*, s. 317–319. O objasnění historických souvislostí se u některých jednotlivých falz pokusila Blažena Rynešová (viz pozn. 17). Závěry M. ŠIMKOVÉ, *Rožmberská kancelář*, passim, je třeba v této souvislosti korigovat na základě přehledu vývoje rožmberského dominia u Roberta ŠIMŮNKA, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 36–71. Obecně viz K. MARÁZ, *K problematice*, s. 98, R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 54, a A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 97.

22) Z koncepčních důvodů nemůže být do této studie zahrnuta analýza ostatních falz, pokud se ovšem některá z nich přímo nevztahují k falzu Zikmundovy listiny.

23) K. MARÁZ, *K problematice*, s. 87–90.

I. čtyři listy krále Zikmunda z roku 1429:

1) **7. září 1429, Prešpurk.** Král Zikmund žádá Oldřicha z Rožmberka, aby co nejrychleji dokončil jednání s Kunátem Kaplířem ze Sulevic o výplatě Zvíkova.²⁴

2) **12. září 1429, Fischamend.** Král Zikmund žádá Oldřicha z Rožmberka, aby urychleně dovedl jednání o hrad Zvíkov do konce a nemeškal za ním přijet.²⁵

3) **17. září 1429, Vídeň.** Král Zikmund přijal od Oldřicha z Rožmberka s vděčností zprávu o výplatě Zvíkova.²⁶

4) **27. září 1429, Vídeň.** Král Zikmund posílá Oldřichovi z Rožmberka 750 zlatých na cestu do Vídně.²⁷

Čtyři falešné listy se dochovaly s jednou výjimkou (viz pozn. 26) jako domnělé originály, jejichž společným znakem není jen obsah a jazyk (čeština), ale i příbuzné písařské ruce. Podle Blaženy Rynešové se jednalo o jednoho písaře, ale při bližším zkoumání jsou patrné určité rozdíly. (1) se od (2) a (4) liší malým počtem smyček u horních dřívků písmen „d“, „l“ a „k“. Tyto smyčky pak někdo (sám písař nebo písař dalších dvou listů) u některých písmen doplnil (ovšem dost neuměle). Je tedy třeba počítat se dvěma písaři – jedním pro (1), druhým pro (2) a (4). Jinak ale lze souhlasit se všemi formálními znaky, na něž Rynešová poukazuje, a které jednoznačně svědčí o falzátorství (kancelářská poznámka, roky vlády, nepravidelné řádkování atd.).²⁸

II. zástavní listiny a privilegia:

5) **19. října 1437, Praha.** Císař Zikmund zastavuje Oldřichovi za dlužnou částku 15 tisíc kop pražských grošů hrad Zvíkov a milevský klášter včetně královské berně (*bernam nostram*).²⁹

6) **19. října 1437, Praha.** Císař Zikmund dává Oldřichovi v doživotní držení hrad Zvíkov a milevský a zlatokorunský klášter s tím, že je nesmí bez souhlasu českých

24) Domnělý originál na papíře se stopami na rubu přitištěné uzavírací falešné pečeti uložený v SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 294a. Moderní opis z 19. století v ANM Praha, fond C Muzejní diplomatář, sub dato. Edice: AČ I, s. 28, č. 30 (jako pravý); LOR I, s. 264–265, č. 372 (falzum). Regesty: *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges II*, ed. Franz PALACKÝ, Prag 1873, s. 60, č. 603 (bez podezření); Regesta imperii (dále RI) XI, č. 7400 (podezření falza).

25) Domnělý originál na papíře se stopami po na rubu přitištěné uzavírací falešné pečeti pod papírovým krytem uložený v SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 294b. Edice: AČ I, s. 29, č. 31 (jako pravý); LOR I, s. 266, č. 373 (falzum). Regesty: *Urkundliche Beiträge II*, ed. F. PALACKÝ, s. 61, č. 605 (bez podezření); RI XI, č. 7420 (falzum).

26) Domnělý originál se nedochoval, pouze moderní opis z 19. století (na základě ztracené předlohy z třeboňského archivu) v ANM Praha, fond Palacký František, inv. č. 306, kart. 8, sub dato. Edice: AČ I, s. 29, č. 32 (jako pravý); LOR I, s. 266–267, č. 374 (falzum). Regesty: *Urkundliche Beiträge II*, ed. F. PALACKÝ, s. 61, č. 606 (bez podezření); RI XI, č. 7430 (jako falzum s odlišným denním datem 16. září).

27) Domnělý originál na papíře s částečně poškozenou, na rubu přitištěnou uzavírací falešnou pečeti pod papírovým krytem v SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 295. Edice: LOR I, s. 267–268, č. 375. Regest: RI XI, č. 7441.

28) LOR I, s. 264–265.

29) Domnělý originál latinsky na pergameni (pečeť chybí) v SOA Třeboň, fond Velkostatek Orlík, inv. č. 46, sign. I A a 11/1. V letech 1616–1617 si Václav Březan poznamenal vnější znaky listiny: „... jest list latinský na pergameně, ač pro zlé chování někdy od plísně a vlhkosti zčernalý a zfflekovaný, a pečeť od něho odtržena a rozdvojena, však text dodnes čten býti může ...“, viz Čeněk ZÍBRT, *Z dějin zámku a panství Zvíkova*, Časopis Musea Království českého 82, 1908, s. 234. Edice: AČ XV, s. 298–299, č. 14 (jako pravá); LOR I, s. 229–230, č. 342 (jako pravá).

králů zcizit nebo zastavit (*non alienando nec obligando*). Jeho potomci mají tato zboží držet jako řádnou zástavu podle podmínek uvedených v jiných zástavních listinách.³⁰

7) **21. října 1437, Praha.** Císař Zikmund dovoluje Oldřichovi opravit opevnění Zvíkova až do 2000 kop pražských grošů. Všechny náklady mají být Oldřichovi nebo jeho dědicům uhrazeny při vyplacení zástavy.³¹

Následující dvě falza se sice netýkají Zvíkova, ale podle vnitřních a vnějších znaků (formulář a písmo) patří k této skupině:

8) **21. října 1437, Praha.** Císař Zikmund potvrzuje Oldřichovi a jeho dědicům všechna privilegia.³²

9) **1437, Praha.** Císař Zikmund daruje Oldřichovi a jeho dědicům tvrz Lomnici.³³

Písmo listin této podskupiny lze přiřadit dvěma písařům, jejichž charakteristickým znakem je způsob psaní rodového jména „Rožmberk“: „de Rozenberg“ u (7), (8) a (9), resp. „de Ros[e]nberg“ u (5) a (6).

Falzu (5) je třeba věnovat větší pozornost, neboť v literatuře bývá dosud chybně považováno za pravou listinu. Její první vydavatel Josef Kalousek nepochyboval o pravosti³⁴ a tento názor převzalo i pozdější bádání.³⁵ František Mareš se domníval, že falzátor chtěl odstranit původní text pravé listiny, ale pak si to rozmyslel a nechal si vyrobit vlastní falzum.³⁶ Listina přitom vykazuje nepopíratelné znaky falzátorství. Je totiž psána totožnou písařskou rukou jako další falzum (6), s nímž také sdílí četné formulářové shody, gramatické nepřesnosti³⁷ a chyby v datování podle let vlády.³⁸ Rovněž obsah listiny je v rozporu se skutečnostmi známými z pravých královských listů. Zikmund Lucemburský by sotva udělil Oldřichovi královskou berni (*census et bernam*) a současně ho v korespondenci opakovaně napomínal, aby nebránil jejímu výběru na svých panstvích.³⁹

30) Domnělý originál latinsky na pergamenu (pečeť chybí) v SOA Třeboň, Pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 1 A a č. 30f. Edice: *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen*, ed. Matthias PANGERL, Wien 1872, s. 431–433, č. 187 (podezřelý); LOR I, s. 271–272, č. 378 (falzum).

31) Domnělý originál latinsky na pergamenu s fragmenty přivěšené mincovní majestátní pečeti (falzum) v SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 397. Edice: AČ XV, s. 299–300, č. 15 (falzum); LOR I, s. 273–274, č. 380 (falzum).

32) Domnělý originál latinsky na pergamenu s fragmenty přivěšené mincovní majestátní pečeti (falzum) v SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň, inv. č. 132, kart. 47. Edice: LOR I, s. 272–273, č. 379 (falzum).

33) Domnělý originál latinsky na pergamenu (pečeť chybí) v SOA Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, inv. č. 77, sign. I A 1 A a č. 11c. Edice: LOR I, s. 274–275, č. 381 (falzum).

34) AČ XV, s. 299.

35) Včetně editorky Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka Blaženy Rynešové, viz LOR I, s. 229–230, č. 342.

36) F. MAREŠ, *Padělané diplomy*, s. 379.

37) V dispozici listin (5) a (6) je chybně uvedeno *monasterium nostrum Milocensem* místo *monasterium nostrum Milocense*.

38) Místo *vicesimo octavo* u římské vlády a *decimo octavo* u české vlády je chybně uvedeno *vicesimo septimo*, resp. *decimo septimo*.

39) LOR I, s. 211, č. 315: „Protožž žádámeť s pilností a vuolet naše jest, abyste nám hned, jakž tento list opatříte, peníze ty, což jste jich koli z berně toho kraje sebrali, nemeškajíc poslali, po komž viete“; Tamtéž, s. 212, č. 316: „Psálť sú nám úředníci naši, kteříž na berni sedie, že by ty s svých dědičných i kněžských lidí sám berni vybierati a nám dáti chtěl. Vieš, kterakť jest tebu i jinými a tak vsí zemí

III. „zvíkovské“ vsuvky v jiných falzech:

10) **11. září 1430, Feldkirch.** Král Zikmund anuluje zástavní listinu pro Matěje Bruse z Kovářova na některé vsi milevského kláštera.⁴⁰

11) **23. květen 1432, Parma.** Mandát Zikmunda pro úředníky a poddané na panství milevském, vltavotýnském a hlubockém, aby byli poslušni Oldřicha z Rožmberka.⁴¹

Dispozice obou dokumentů se sice netýká přímo hradu Zvíkova, ten je však zmíněn v rozsáhlé naraci. Zejména formulář první listiny této podskupiny (10) se výrazně odchyľuje od standardního slohu pravých dokumentů. Dispozice – tj. anulování zástavní listiny pro Matěje Bruse z Kovářova – je uvedena v poslední větě textu listiny. Diktát je oproti pravým královským listinám nezvyklý a nadto se vyskytují gramatické a syntaktické chyby. Převažuje vyprávění o Oldřichových potížích při převzetí hradu Zvíkov do jeho rukou. Tato narace měla poskytnout argument pro zrušení zástavy: Zikmund připomíná, že Oldřich sice vyplatil na králův příkaz hrad Zvíkov dílem vlastním rodovým majetkem, dílem hotovými penězi, avšak zvíkovský purkrabí mu prý bránil ujmout se hradu. Kunát Kaplíř ze Sulevic totiž odmítl odstoupit hrad se zdůvodněním, že Jan Předbor z Radešína, poručník majetků a sirotků po Matěji Brusovi (*comissarius Brussonis pie memorie*), je majitelem královské zástavní listiny na některé vsi milevského kláštera. Když se chtěl rožmberský úředník Mikuláš z Krchleb zmocnit hradu, narazil právě na Jana Předbora, se kterým uzavřel následující smlouvu: za vydání hradu se úředník zavázal jménem svého pána ročně platit Janu Předborovi určitou částku až do zaplacení zástavní sumy na klášterních vsích, která činila 300 kop grošů. Král Zikmund nechal však dohledat v královských registrech zápis, podle něhož byla náhrada za službu na Karlštejně při jeho obléhání vyplacena karlštejnským purkrabím Zdeslavem Tluksou prodejem klenotů z hradního pokladu. Tudíž i náklady Bruse z Kovářova byly za jeho vojenskou službu na Karlštejně pokryty, a proto král ruší zástavní listinu.

Falzum věrně reprodukuje obsah údajně anulované zástavní listiny z 20. ledna 1421.⁴² Údaj, že Jan Předbor byl držitelem této zástavní listiny již roku 1430, je však chybný. Matěj Brus z Kovářova zemřel podle kroniky Bartoška z Drahonice na hradě Zvíkově roku 1431 (kolem svátku Narození Páně),⁴³ avšak zástavu získal Jan Předbor až 23. října 1455, kdy mu ji postoupila s dobrou vůlí Machna z Kovářova, dcera a dědička Matěje Bruse.⁴⁴ Právě tehdy vznikl mezi Předborem a Rožmberky jakýsi

svoleno, žeť má táž berně osobami na to vydanými, z nichž i ty jeden jsi, v miestech, kdežto z staradávna obyčejno jest na tom sedati, brána býti. Protož žádámeť, aby toho nikoli nečinil...“

40) Domnělý originál, latinsky, pergamen pokrytý skvrnami s falešnou sekretní pečeti na pergamenových proučcích v SOA Třeboň, fond Velkostatek Orlík, inv. č. 43, sign. I A α 10/2, kart. 1. Edice: AČ XV, s. 296, č. 11 (bez podezření); LOR I, s. 268–269, č. 376 (falzum).

41) Domnělý originál, česky, pergamen s odříznutým pravým okrajem a stopami přitíštěné pečeti na rubu v SOA Třeboň, fond Velkostatek Hluboká, sign. I 1 A β č. 13, č. 87. Edice: LOR I, s. 269–270, č. 377 (falzum).

42) Edice: AČ XV, s. 294–295, č. 9.

43) *Kronika Bartoška z Drahonice*, in: FRB V, ed. Jaroslav GOLL, Praha 1893, s. 603.

44) Edice: AČ XV, s. 303, č. 19.

spor, jenž se s největší pravděpodobností týkal oněch milevských vsí.⁴⁵ Král Ladislav totiž listinou z 4. prosince 1455 povolil Rožmberkům vyplácet jeho jménem ostatní zástavní držitele majetku milevského kláštera.⁴⁶ Spor se táhl až do počátku šedesátých let. Nakonec roku 1461 předal Předbor z Radešína Rožmberkům Zikmundovu zástavní listinu i dobrou vůli Machny z Kovářova⁴⁷ a roku 1463 jinou královskou zástavní listinu na jiné klášterní vsi patřící milevským premonstrátům.⁴⁸

Průběh půhonu, který Jan Předbor podal na Rožmberky někdy v roce 1456, není sice znám, byl ale zřejmě důvodem pro vznik falza. Existovalo však pouze jedno falzum, nebo dvě? Celá záležitost se totiž komplikuje tím, že v dobré vůli z roku 1473, kterou Jindřich z Rožmberka postoupil Bohuslavovi ze Švamberka všechna práva na zvíkovské a milevské panství, se vedle Zikmundovy zástavní listiny z 20. ledna 1421, dobré vůle Machny z Kovářova z 23. října 1455 a dobré vůle Předbora z Radešína z 3. června 1461 uvádí rovněž „list [...] krále Sigmunda Římského s visutú královskou pečeti na vsi [...] svrchu psanému panu Oldřichovi z Rozmberka svědčící, kterýmžto listem JMt potvrzuje smlouvy a trhu, jakož se pan Oldřich z Rozmberka s Janem Předborem smluvil o svrchu psané vsi; v kterémžto listu datum jest: Felkyrchen ten pondělí po narození Matky boží, léta od narození syna božího tisícího čtyřstého třicátého.“⁴⁹

Blažena Rynešová se domnívala, že šlo o pravou a dnes nedochovanou listinu obsahující královské potvrzení obchodní transakce mezi Janem Předborem a Oldřichem, který ji použil pro zhotovení falza téhož data.⁵⁰ Proti tomu lze vznést dvě námitky. V roce 1430 nebyl Jan Předbor držitelem zástavy (až od roku 1455), proto se nemohla uvedená transakce uskutečnit. Avšak i v případě její realizace a Zikmundovy confirmace by „vyrobení“ falza ztrácelo své opodstatnění. Odlišnou tezi představil Robert Šimůnek, podle kterého bylo zmiňované deperditum rovněž falzem.⁵¹ To by ovšem znamenalo, že si Oldřich z Rožmberka nechal vyrobiť dvě obsahově velmi podobná falza s identickou datační formulí. Zcela nemožné to sice není, vyvstává však otázka, proč by to dělal. Falzum o anulaci zástavy činí totiž falzum confirmace převodu řečených vsí od Jana Předbora do rukou Oldřicha zbytečným a stejným

45) Dne 27. září 1456 zplnomocnil Jindřich z Rožmberka za sebe Jana Rousa z Čemin, aby ho zastupoval ve sporu mezi jeho otcem a Janem Předborem, který podal na Rožmberky na zemském soudu půhon, viz AČ XIV, s. 68, č. 1626.

46) Edice: AČ XV, s. 305–306, č. 21.

47) Edice: AČ XV, s. 308–309, č. 26.

48) Edice: AČ XV, s. 310, č. 28. Jan Předbor zmiňuje ztrátu Rožmberkům předané zástavní listiny („ale že také z neopatrnosti a z božieho dopuštění týž list jest ztracen tu v řece, když jest kuon padl s Jindřichem, kterýž jest jej nesl, ten také již po dnešní den mořím...“). Ztracená listina mohla být vydána 23. října 1436, kdy byli odměněni obránci hradu Karlštejna, mezi něž patřil Jan Předbor starší z Radešína (zemř. 6. července 1430, viz *Kronika Bartoška z Drahonice*, ed. J. GOLL, s. 603) i jeho synové Jan a Pešík, viz komentář k RI XI – Neubearbeitung 3 (v tisku), č. 228.

49) Edice: AČ XV, s. 313, č. 32.

50) LOR I, s. 268, č. 376. Není ovšem známo, co si B. Rynešová pod oním „použitím“ konkrétně představovala.

51) R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 61–62, zvl. s. 61: „Jeich nároky [Bruse z Kovářova a Předbora z Radešína] se Oldřich pokusil zlikvidovat dvojíci fals, shodně datovaných k 11. září 1430. Zatímco první listinou král Zikmund rušil platnost zástavy klášterních zboží Brusovi z Kovářova, ve druhé potvrdzoval, že Předbor z Radešína některé klášterní vsi Oldřichovi z Rožmberka prodal.“

argument by platil i v opačném případě, tj. při existenci falza potvrzujícího tuto transakci. Pochybnosti jsou navíc umocněny pozoruhodným stavem dochování: listina uvedená v seznamu z roku 1473 je deperditum, zatímco dochované falzum, které bylo kdysi součástí orlického archivu v majetku Švamberků, v onom seznamu chybí.

Nabízí se proto ještě jedno řešení: Bohuslavovi ze Švamberka bylo roku 1473 předáno dnes dochované falzum, jehož dispozice však nebyla podána v předávacím dokumentu příliš věrně. Nemusel to být úmysl, avšak ani ten nelze vyloučit, neboť explicitní uvedení anulace zástavy by zpochybnilo právní moc ostatních předávaných listin (vlastní zástavní i dobrých vůlí Machny a Jana Předbora).

Ze zkoumaného falza vyplývá, že v Oldřichově pojetí byla držba královského hradu Zvíkova úzce spjata s vládou nad určitým klášterním zbožím. Dosvědčuje to i druhé falzum (11) v této podskupině. Údajný mandát krále Zikmunda nařizuje poddaným kláštera milevského a panství vltavotýnského a hlubockého, aby byli poslušní Oldřicha z Rožmberka. Padělatel argumentuje tím, že zvíkovští purkrabí Jan Hájek z Hodětína a Kunát Kaplíř ze Sulevic vybírali holdy od poddaných na uvedených panstvích. V dokumentu se dále uvádí, že Zikmund nemohl pokrýt jakési škody zvíkovského purkrabího a kvůli zaneprázdnění v říši pověřil Oldřicha vykoupením hradu.⁵²

Tyto skutečnosti jsou pak dále rozvedeny v údajné Zikmundově korespondenci z roku 1429 [viz výše č. (1) až (4)]. Z ní mělo vyplývat, že králi hrozila v druhé polovině roku 1429 ztráta hradu Zvíkova ve prospěch táborského svazu. Zvíkovský purkrabí Kunát Kaplíř byl údajně nespokojen s liknavým postojem Zikmunda ke svým požadavkům, s velkou naléhavostí se proto král obrátil na Oldřicha, aby dal Kunátovi jakýsi svůj hrad výměnou za Zvíkov, a zaplatil, bude-li třeba, i hotovými penězi.⁵³ Oldřich se v těchto listech jeví jako nepostradatelná osoba v hájení Zikmundových zájmů v jižních Čechách.

Jakým způsobem se Oldřich z Rožmberka zmocnil Zvíkova, a proč si nechal vyrobit uvedenou sérii falz, vyplývá ze srovnání celého souboru s nespornými skutečnostmi.⁵⁴ Dne 8. června 1431 Zikmund Oldřichovi skutečně udělil plnou moc, aby

52) LOR I, s. 270, č. 377: „... kteréž jest držal někdy řečený Hájek ku purkapstvie od uroz. Václava z Dubé, věrného našeho milého, v ta doba také purkrabie pražského, a potom po téhož Hájka smrti s Hodětína řečený Kunát z Winterberka, kterýž jest Kunát měl dceru Hájkovu, a nemohúce s ním dokonati o ty škody, kteréž jest na nás četl, a chvátajíce do německých zemí naši jjezdú pro mnohé potreby pilné našie a svaté říše: i poručili sme uroz. Oldřichovi z Rozemberka, věrnému našemu milému, aby se smluvil s dřeve řečeným Kunátem vo hrad náš Zviekov i o vězně i o všecky jiné věci tak, jakož je on k tomu hradu sám držal, jakožto pak naši listové uroz. Oldřichovi z Rozemberka na to danie šířě svědčí.“

53) LOR I, s. 265, č. 372: „Jakož jsme pilně poručili, aby od Kunáta hrad náš Zviekov vyplatil našim jménem a dobyl toho hradu z jeho rukú, jakž ty kolivěk muožeš, kterým kolivěk obyčejem, neb jsme úplně tomu srozuměli i spraveni jsme nynie rozumně od dobrých lidí a vystřězenie, jestli že jemu ta cesta nepójde a po jeho vuoli se v tom nestane, tak jakožs ty nás té cesty ústně zpravoval, žeť jest svú věc zjednal s kacieři, ať by s tiem hradem i s tiem, což jmá, k nim přistúpil a proti nám i naši straně s nimi zuostal; i protožť věříme, že jemu ten zámek svój zaň dáš, v jakěž sumě moci budeš; a jestliže by tiem jěj tak nemohl dosieci, ale obejda se, jak muožeš u penieze, jemu dodaj a zámek k své ruce vezmi.“

54) Pojednání o osudech hradu Zvíkova jsou ve starší literatuře znehodnocena důvěrou v informace dotýčných falz, viz František TYL, *Paměti zvíkovské. Obraz místopisný a dějepisný Zvíkova, hradu i panství*, Praha 1888, a August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého XI*, Praha 1897, s. 28–30.

„sě smluvil s jménem naším s sloutným Cunátem Kaplířem z Sulejovic o sstúpenie hradu našeho Zvíkova, o vězně, kteréž jest až do sie chvíle zjmal, i jiné věci, kteréž k tomu hradu příslušejí; a cožkoli v tom [...] Oldřich s Cunáthem [...] smluví a zjedná, k tomu je ke všemu naše dobrá vuole [...]“⁵⁵ Kunát Kaplíř ze Sulevic byl jmenován zvíkovským purkrabím někdy v druhé polovině dvacátých let 15. století.⁵⁶ Hlavním úkolem purkrabího bylo zachování hradu na straně krále a jeho obrana před expanzí táboorského svazu. Pro Kunáta to ovšem nebyla nová zkušenost. Už v předcházejících letech musel totiž čelit útokům Jana Smila z Křemže a Prachatických proti svému panství Vimperk.⁵⁷ Po dobytí Bechyně tábory došlo skutečně v březnu 1429 i na obléhání Zvíkova, jehož posádka odolávala podle slov kronikáře déle než třináct týdnů. Ta nakonec uzavřela s obléhateli dvouleté příměří do června 1431, tedy příznačně až do doby, kdy Oldřich obdržel od Zikmunda plnou moc k vyplacení dotyčného hradu.⁵⁸

Nedomnívám se, že jde o pouhý souběh okolností. Blížící se konec příměří musel být všeobecně znám a nelze ani vyloučit šířící se zvěsti o hrozícím odstoupení hradu táboritům. Jeho následkem by bylo nebezpečné obklíčení rožmberského dominia, čemuž pochopitelně Oldřich nemohl nečinně přihlížet. Údajné sympatie purkrabího k husitům nejsou ovšem nikde jinde doloženy, toliko v Oldřichových falzech, a proto je lze s největší pravděpodobností považovat za fikci, která měla vyzvednout obraz Rožmberka jako odhodlaného bojovníka proti kacířům. Motivaci zvíkovského purkrabího k odstoupení hradu není možné zjistit. Je docela možné, že už nebyl ochoten nebo schopen dál nést náklady spojené s obranou královského hradu. Za Zikmundovým listem z 8. června lze tušit spíše Oldřichovu iniciativu než zájem samotného krále, který zvíkovskému hradu až takový strategický význam zjevně nepřikládal.⁵⁹ Zpráva o možné ztrátě Zvíkova, kterou králi přinesl Oldřichův

Srov. R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 60–61, a Jaroslav ČECHURA – Marie RYANTOVÁ, *Stavební činnost na Zvíkově v letech 1431–1573 a její prameny*, Sborník Národního muzea A 52, 1998, s. 1–50.

55) LOR I, s. 124, č. 182.

56) V příměří mezi táboorským spolkem a Oldřichem z Rožmberka ze dne 10. září 1424, které Kunát Kaplíř ze Sulevic a na Vimperku signoval na rožmberské straně, je jako zvíkovský purkrabí jmenován ještě Hájek z Hodětína, viz LOR I, s. 64, č. 90. Kunát se pak s titulem zvíkovského purkrabího objevuje v konfirmačních knihách pražské arcidiecéze k roku 1428 a 1430, viz LC VIII–X, s. 142 (*Cunath Kapler de Sulewicz alias de Winterberg residentis in castro Zwyekow tamquam burgraviu castru et bonorum eiusdem castru possessoris*) a s. 158–159.

57) Jiří JÁNSKÝ, *Kronika česko-bavorské hranice I (1400–1426). Od války Václava IV. s Ruprechtem Falckým k počátkům husitské ofenzívy*, Domažlice 2002, s. 151–153.

58) *Kronika Bartoška z Drahonice*, ed. J. GOLL, s. 600: *Eodem anno feria II ipso die sancti Benedicti [21. března 1429] Johannes Bleh, tunc in Bechyna residens et Nicolaus de Paderow, capitaneus de Ostromez, cum civitatibus Piska, Sicca, Glatovia et eorum complicibus se ante castrum castra metarunt, quasi pro parte ipsum castrum circumvallentes, quod castrum tunc tenuit nobilis Kunrat de Wintmberk ex parte domini regis Sigismundi suprascripti. Qui iacentes ibidem XIII septimanas et ultra treugas pacis ad duos annos facientes et ipsum novum castrum excrementantes, quod Taborienses construxerant, abinde recesserunt.* A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 30, a ostatní (Valentin SCHMIDT, *Südböhmen während der Hussitenkriege*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 46, 1908, s. 330, a Jaroslav ČECHURA – Marie RYANTOVÁ, *Stavební činnost*, s. 3) se dokonce domnívají, že Oldřich z Rožmberka toto příměří zprostředkoval, srov. F. TYL, *Paměti zvíkovské*, s. 53.

59) R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 60. Jedinou známou Zikmundovou reakcí na získání hradu Zvíkova Rožmberkem je list Oldřichova vyslance na Zikmundově dvoře v Itálii, Martínka z Bavorova, který

posel, byla jen dalším kamínkem do mozaiky nešťastných událostí, jež potkaly nebo měly potkat katolickou stranu na jaře a v létě roku 1431: neúspěšná květnová schůzka Zikmunda s husity v Chebu, nechota krále účastnit se pochybného podniku po boku rozhodného hlasatele kruciáty, kardinála Cesariniho, a do třetice rozprášení páté protihusitské křížové výpravy u Domažlic. Na druhou stranu se Oldřichova žádost mohla Zikmundovi hodit. Král si byl bezpochyby vědom, že udržení Zvíkova na katolické straně je i v životním zájmu Rožmberků. Jednání o výměně za rožmberský Zbiroh⁶⁰ pak proběhla svižně, jak lze usuzovat ze skutečnosti, že již na podzim téhož roku se zmiňovaný hrad dostal do Oldřichových rukou.⁶¹

Zřejmě nedlouho po obsazení Zvíkova začal tamní purkrabí, stejně jako jeho předchůdci, vymáhat holdy ve vsích na okolních panstvích, která měla odvádět určitý úrok na posílení obranyschopnosti hradu (nebo si na ně alespoň činil nárok). Víme o tom zejména díky stížnostem zápisných držitelů příslušných panství u krále Zikmunda, který Oldřicha varoval, aby už nikde a na nikom nevymáhal holdy. Jednalo se o část panství hlubockého,⁶² vltavotýnského,⁶³ kosteleckého⁶⁴

25. února 1432 z Piacenzy Oldřichovi sdělil, že král byl touto zprávou potěšen, viz LOR I, s. 141, č. 205: „... a velice se tomu KMt radoval a děkoval pánu bohu, žeť se to dokonalo, a zvlášče o Zvíkov.“

60) LOR I, s. 156–157, č. 230.

61) První rožmberský úředník na Zvíkově Mikuláš Krchleb je doložen už v říjnu 1431. Vyplyvá to z nejstarších zápisů ve stavebních účtech hradu Zvíkov, tzv. *Labor castri Zwiokow*, které zahrnují léta 1431 až 1472: *Labor castri Zwiokow circa festum s. Galli, post condescensum domini Cunatha domino Nicolao Krchlebecz, burgravio ibidem*, cit. podle J. ČECHURA – M. RYANTOVÁ, *Stavební činnost*, s. 3, pozn. 25; to potvrzují i účty od roku 1431 dochované v opise, viz Č. ZÍBRT, *Z dějin zámku*, s. 76–117, a J. ČECHURA – M. RYANTOVÁ, *Stavební činnost*; srov. R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 60; Týž, *Rožmberská klientela 15. století. II. Mikuláš z Krchleb*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 37, 2000, s. 308.

62) LOR I, s. 156–157, č. 230. Kunát Kaplíř ze Sulevic prohlásil 29. června 1433, že předal Oldřichovi hrad Zvíkov, ale bez hlubockých vsí, protože na výslovný příkaz krále Zikmunda je již dříve přenechal právoplatnému zástavnímu držiteli Mikulášovi z Lobkovic (viz RI XI NB/3, č. 137). Zikmund musel o toto žádat zvíkovské purkrabí opakovaně, jak plyne z listiny z 8. ledna 1424, v níž král potvrzuje, že zrušil své rozhodnutí, aby Mikuláš z Lobkovic platil 200 zlatých ze svého panství Hluboká na údržbu hradu Zvíkova, a odmítá nárok, který na placení uvedené částky vznáší Jan Hájek z Hodětína. Uvedená písemnost se dochovala v notářsky ověřeném opise, který pořídil notář Friedrich Alberger na popud kancléře Prokopa z Rabštejna někdy v letech 1453 až 1468. Notářský instrument je dnes uložen v Archiv des Germanischen Nationalmuseums v Norimberku, sign. Or. Perg. 1424 (nach Januar 8), vydal ho Miloslav POLÍVKA, *Dva prameny z norimberských archivů k českým dějinám první třetiny 15. století*, Táborský archiv 5, 1993, s. 20–31, zvl. 28–29.

63) LOR I, s. 154–155, č. 228. Dne 7. června 1433 požádal Zikmund Oldřicha, aby přenechal Janovi mladšímu ze Sobětic polovinu panství vltavotýnského, protože „ty se v sbožie v Týně na Vltavě uvázal, kteréž Jan mladší z Sobětic, věrný náš milý, držal, a to v holdu k Zvíkovu držíš“.

64) V případě kosteleckého zboží upomínal Zikmund Oldřicha opakovaně (19. dubna a 4. května 1437), že klášterství břevnovských benediktinů bylo zapsáno bratrům Zmrzlíkům, viz LOR I, s. 213–214, č. 319, a s. 215, č. 321. Zdá se, že Oldřich nepovažoval svůj nárok za vymáhání holdu („jakož nám píšeš, že toho sbožie Costeleckého žádnými holdy nedržíš, než tak, jakžť Cunáth ho k hradu jest postúpil etc. Pro hospodina! Sám to vieš, žeť jest Cunáth jinak toho neměl nežli holdem, jakož ta léta každý, což najviece mohl, jest osáhl“), neboť se odvažuje žádat krále Zikmunda, aby zabránil jednomu Zmrzlíkovi ze Svojsína ve výběru dávek od poddaných, kteří podle Rožmberka přináležejí ke Zvíkovu, viz LOR I, s. 223–224, č. 332: „také Zmrzlík běře mém chudým lidem, které k Zvíkovu držím a za své dědictví vašim kázáním a pro vaše dobré v svú moc převedl“.

a příbramského.⁶⁵ Zda se tak stalo i v případě Protivína⁶⁶ a milevského klášterství,⁶⁷ není kvůli sporným pramenům zcela jisté.

Těžko si asi představit jiný právní titul, jímž by Rožmberk mohl držet královský hrad, než zástavu, ale všechny dochované zástavní listiny na hrad Zvíkov jsou falza! Pouze v jednom Zikmundově listu je naznačeno, že by Oldřich mohl být držitelem pravé zástavní listiny na hrad Zvíkov. Dne 3. července 1437 se Oldřich z Rožmberka omlouval králi, že se nemůže připojit k obléhatelům hradu Sion, protože sám musí čelit na svém panství několika šlechtickým záštím. K tomu nepokrytě připojuje výčitku, že si nezaslouží ze strany královského majestátu takové zacházení: „... také Zmrzlík běře mém chudým lidem, které k Zviekovu držím a za své dědictví vašim kázáním a pro vaše dobré v svú moc převedl. A jáť sem toho bohdá proti VMti nigdy nezaslúžil, by VMt komu na tom zboží co měl zapsati, kteréž prvé od VMti zapsáno a řádné listy na to mám.“⁶⁸ Oldřichův poněkud obecně formulovaný výrok není ovšem zcela průkazný. Proto zůstáváme stále v nejistotě, zda královská kancelář zástavní listinu na hrad Zvíkov skutečně vydala, a co se s ní poté stalo. Jihočeský aristokrat o ni jistě usiloval, jak o tom nepřímo svědčí výše citovaná žádost královny Barboře, ale i Oldřichova analogická snaha ovládnout zlatokorunské zboží.⁶⁹

Ať už to s údajnou pravou zástavní listinou vypadalo jakkoliv, skutečnou držbu královského hradu Rožmberky nezpochybňoval ani samotný Zikmund, ani nikdo

65) LOR I, s. 207, č. 308. Na podzim 1436 prosil Oldřich královnu Barboru, aby se za něj přimluvila u krále a připomněla jeho zásluhy o obecně dobré: „Auch pitt ich euer gnad mit seinem gnaden ze reden, das sein gnad auf Przi Bram und andern gutern, die mir mit dem haus Klingbergh sind obgetreten, den Zmrzliken nicht gebe noch den andern, wenn ich mein veterlich erb darumb gegeben habe, das das haus seinen gnaden und disem land ze schaden nicht wurd verlaren, wann ich, was mir obgetreten ist, nicht mag gelassen.“

66) O tom by svědčil jeden sporný list z 30. září 1434, jehož vnější vzhled včetně přivěšené sekretní pečeti nevykazuje znaky falzátorství. Podezření vzbuzuje ovšem obsah latinského listu (většina Zikmundových listů Oldřichovi je psána česky, i když ne výlučně!), v němž Zikmund dovoluje Rožmberkovi uvázat se v protivínské zboží, které za Hájka z Hodětína náleželo ke Zvíkovu. Oldřich je má držet do doby, než hrad Zvíkov bude vrácen králi Zikmundovi nebo jeho nástupcům, viz LOR I, s. 173–174, č. 250: *Informati, quod bona in Protiwin castro Zwiekow bene adiacent, que pridem Hayko iam defunctus possedit, et quod illa bona prefato castro commode servire poterunt, volumus, ut te de ipsis et pertinenciis suis intromittas, usus eorum ad castrum predictum convertendo et illa bona possidendo, quousque nobis aut successoribus nostris de castro Zwiekow condescenderis...* Královo sdělení poněkud odporuje jiným listům, které v téže době posílal Zikmund Oldřichovi. V nich vždy důrazně žádal, aby zvíkovští purkrabí nedrželi v holdu vesnice, které přísluší jiným zápisným držitelům. V případě Protivína by se tedy jednalo o nestandardní krok, neboť protivínské panství bylo později zastaveno Příbíkovi z Klenového, aniž by padla zmínka o rožmberské držbě (RI XI, č. 12362; August SEDLÁČEK, *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, Praha 1914, s. 209, č. 1531). Text zástavní listiny z 22. července 1437 se ovšem nedochoval, pouze starý regest, proto můžeme jen spekulovat, zda Oldřich Protivín ze zástavy vyplatil, nebo se ho jednoduše zmocnil. Nejpozději v padesátých letech patřilo panství opět Rožmberkům (AČ XV, s. 306–307, č. 23).

67) O údajné vazbě části majetku milevského kláštera ke Zvíkovu svědčí pouze uvedená falza, viz výše. Lze předpokládat, že rožmberské nároky na milevské klášterství byly vzneseny až po Zikmundově smrti.

68) LOR I, s. 224, č. 332.

69) LOR I, s. 208, č. 309; viz K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 374, a Petr ČORNEJ, *Prachatice, Zlatá Koruna (a Praha) v roce 1420*, in: *Za zdmi kláštera. Cisterciáci v českých dějinách*, ed. Dana Dvořáčková-Malá – Petr Charvát – Bohumír Němec, Praha 2010, s. 137–166, zde s. 164.

jiný bezprostředně po císařově smrti. Hrad byl Rožmberky využíván k více účelům – např. jako vězení, ale i jako místo společných sjezdů katolické a utrakvistické nobility.⁷⁰ Pochybnosti některých šlechticů o jejich vlastní nebo o Oldřichově držbě zastavených statků sebevědomý Rožmberk nesdílel. Když se na začátku čtyřicátých let Aleš Holický ze Šternberka obával na Karlštejně nalezeného kodexu *Maiestas Carolina*, zakazujícího pod hrozbou ztráty hrdla i statků zastavovat určité královské hrady, Oldřich jej dokonce uklidňoval, že dotyčný zákoník nemá právní moc, neboť jej sám císař Karel IV. odvolal, a není se čeho obávat.⁷¹ Námitky Tábořských z téže doby, že Rožmberkové drží své majetky protiprávně, odmítl s velkým nadhledem. V Oldřichově odpovědi se odráží dobově příznačný přezíravý pohled člena starobylého šlechtického rodu s dlouhou dynastickou pamětí vůči poměrně nedávno nově založené městské obci.⁷²

Patrně právě tehdy vznikla některá „zvíkovská“ falza.⁷³ Bezprostředním svědectvím o existenci falza z 19. října 1437 (viz pozn. 30) je zpráva pasovského biskupa z 30. září 1445 o slyšení zástupců Oldřicha z Rožmberka a Purkarta Puchpergra z Neu Puchperg ve věci jejich sporu o plat ze zlatokorunského zboží.⁷⁴ V dispozici dotyčného falza je totiž převedení Zvíkova a milevského i zlatokorunského kláštera v plnou držbu Oldřichovi na dobu jeho života.⁷⁵

Nikoli tedy pouze zástava, nýbrž hned plná držba královského hradu a dvou klášterství byla pochopitelným a zcela logickým, avšak nikoli jediným cílem Oldřichových snah. Vyhotovením falz na hrad Zvíkov se totiž rozhodl realizovat zřejmě několik svých záměrů. Fingovaná korespondence z roku 1429 poukazuje na nebezpečí přestupu zvíkovské posádky v čele s purkrabím na nepřátelskou stranu, ale zejména odvahu a odhodlání Rožmberka hájit zájmy katolické církve a panovníka

70) Doklady o věznicích na Zvíkově viz LOR II, s. 118, č. 148, s. 248, č. 278. O sjezdech šlechty viz A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 31–32.

71) Alešovy obavy viz v jeho listu z 15. září 1442, LOR II, s. 192–193, č. 207. Čl. 6 zákoníku, na který se Aleš odvolával, viz *Maiestas Carolina. Der Kodifikationsentwurf Karls IV. für das Königreich Böhmen von 1355*, ed. Bernd-Ulrich HERGEMÖLLER, München 1995 (= Veröffentlichungen des Collegium Carolinum 74), s. 44–50. Oldřichovu odpověď viz LOR II, s. 197–198, č. 210: „Dále jakož dotýčeš o těch práviech ciesaře Karla dobré paměti, vědíť dobře, kterak jest o těch práviech a ustanování, že je Karel ty práva odvolal a k tomu listy dal, že moci žádné nemají.“ Oldřich zůstával přesto dál obezřetný, neboť si uvědomoval, že má stále dost nepřátel, o čemž svědčí navazující věta: „Dále jakož dotýčeš, že by se někteří smluvili, chtěie nás o zboží, hrdlo i čest připraviti, ptaj se na to z pilností, kteříž by to byli, abychme na obecníem sněmu uměli na to pomysliti, ktož by nám takovú jámu kopal, aby spieše než my v tu jámu upadl.“

72) List z 27. ledna 1443, viz tamtéž, s. 218–219, č. 233: „Dále jakožto dotýčete, abychme vám oči nevytýkali, neb nám oči nevytýkate, že nynie mnohé panstvie držíme a že nikdy předkové naši tak velikých panství nedrželi etc.: předek náš jeden držel Zvíkov dlůhé časy od krále Václava dobré paměti; a Vok, také předek náš, ustavil a nadal clášter Korunu, a tedáz držel Rakúskú zemi, Štýrsko i Korutany před mnohými lety, jakož listové, kteréž ještě máme, ukazují; Než myť vám za zlé nemáme, že tak píšete, neb slehka tak daleko nepamatujete a toho jste snad i prvé neslýchali [...]“

73) K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 373, datuje do let 1442–1444.

74) LOR III, s. 46, č. 62.

75) LOR I, s. 271–272, č. 378: *damus et conferimus ad vite sue tempora possidendum, sic quod ipse predictus fidelis noster Ulricus de Rosenberg illa omnia prefata bona cum omnibus pertinentiis eorum temporibus vite sue tenendum, possidendum et de ipsis tamquam de bonis propriis facere et disponere possit et valeat...*

i na úkor vlastních ztrát. Rovněž další nároková falza zdůrazňují nejen majetkoprávní vztah k hradu, ale zejména náklady, které musel Oldřich nést při jeho správě a obraně. S tím souvisí i snaha zvíkovských purkrabí z rožmberské klientely holdovat některé vsi na okolních panstvích. Dokladem nejsou pouze falza, ale i četné zmínky v pravé korespondenci mezi šlechticem a králem. Pouze falza však obsahují konkrétní částky, které si Oldřich nárokoval: jednak zástavní sumu na 15 tisíc kop pražských grošů a jednak 2 tisíce kop na náklady oprav hradního opevnění.

Zbývá tedy otázka, nakolik Oldřich dokázal tyto své finanční nároky uplatnit, resp. zveřejnit. Stojí totiž za pozornost, že v rozsáhlé akci z poloviny padesátých let, kdy Oldřich nechal vidimovat většinu svých falz,⁷⁶ nalezneme pouze jedno jediné „zvíkovské“ falzum (7) na 2 tisíce kop stavebních nákladů, které bylo ovšem vidimováno hned dvakrát: 22. července 1455⁷⁷ a 6. května 1456.⁷⁸ Nelze sice bezpečně zjistit, podle jakého klíče Oldřich vybíral „své“ listiny pro vidimování, přesto snad můžeme vyloučit úplnou nahodilost. Někdy bylo vidimováno jedno nebo více falz, ale rovněž falza společně s pravými listinami.⁷⁹ Vidimace stavebních nákladů nepochybně souvisela s předáním určitých hlubockých vsí zpět k hradu Zvíkovu Ladislavem Pohrobkem – tedy těch, které tamní purkrabí drželi kdysi holdem, což vedlo ke snížení zástavní sumy (její výše ovšem není v listině uvedena) o tři tisíce kop grošů (listina z 24. srpna 1454).⁸⁰ Z textu Ladislavovy listiny vyplývá, že královské kanceláři musela být předložena i ostatní „zvíkovská“ falza, jejichž vidimáty se nedochovaly nebo neexistovaly.

Cíl vytyčený Oldřichem v podobě trvalé a dědičné držby zvíkovského hradu a panství nebyl nakonec dosažen. Jeho synové, Jindřich, Jan a Jošt, získali od krále Ladislava 20. srpna 1457 alespoň privilegium, že hrady Zvíkov a Protivín nebudou po dobu jejich života vyvázány ze zástavy.⁸¹ Analogické privilegium vlastnil také Oldřich, jedná se však o ono falzum z 19. října 1437 (viz pozn. 30), v němž mu Zikmund slibuje nevyplácet hrad za jeho života. Rožmberská kapitola v dějinách zvíkovského hradu a panství se uzavřela až po Oldřichově smrti – jeho postoupením Švambergům. Jindřich V. z Rožmberka mezi listiny s právními nároky k hradu předané 28. září 1473 Bohuslavovi ze Švamberka zařadil i tři padělané dokumenty: zástavní listinu na 15 tisíc kop (5), navýšení zástavní částky o další 2 tisíce kop

76) Viz M. ŠIMKOVÁ, *Rožmberská kancelář*, s. 32–39, která ovšem neuvádí všechny a u některých citovaných vidimátů uvádí chybné datum.

77) SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň, inv. č. 167, kart. 68. Blažena Rynešová vidimus v LOR IV neuvádí.

78) SOA Třeboň, fond Velkostatek Orlík, inv. č. 50, sign. I A a č. 12. Blažena Rynešová vidimus v LOR IV neuvádí.

79) Při vidimaci zlatokorunských listin postupoval Oldřich promyšleně, viz K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 376–379.

80) AČ XV, s. 302, č. 18: „Jakož [...] Oldřich z Rozmbergka, dědicové jeho a budoucí, zápis mají od předkuo našich, králuov Českých, na Zvíkov zámek náš a jiná zbuoží, jakož pak zápis na to šíře svědčí a vykazuje. I slevili jsú nám a sleviti mají nadepsaní z Rozmbergka té sumy na táž zboží zapsané tři tisíce kop gr. [...], když bychom my [...] svrchupsaný zámek i zboží měli vyplatiti, za něžto své dědičné zboží Zbiroh rozkázáním [...] Zigmunda, děda našeho milého, dali jsou [...] [...] zapisujem vsi, kteréž jsú od Hlubockého úřadu prvé ke Zvíkovu a k tomu zboží drželi a ještě drží [...]“

81) AČ XV, s. 306–307, č. 23.

stavebních nákladů (7) a záhadné falzum z 11. září 1430 o milevských vsích.⁸² Hrad sice změnil držitele, ti však vůči panovníkovi pokračovali v politice svých předchůdců. Švamberkové nejenže od českých králů opakovaně získávali privilegia o nevyplácení hradu po dobu života jejich držitelů, ale byla jim rovněž navyšována zástavní suma o cenu stavebních nákladů.⁸³

Kauza církevních zboží Svěrazi a Zátoně

Drobné církevní zboží Svěraz (patřilo strahovským premonstrátům) a Zátoň (proboštvství ostrovských benediktinů),⁸⁴ rozkládající se mezi Krumlovem a Rožmberkem, bylo podle literatury zastaveno na počátku dvacátých let 15. století několika osobám – roku 1421 Jindřichovi a Buzkovi, bratřím z Drahoa, a roku 1422 Maternovi z Ronova. Nárok si na ně činili ovšem i Oldřich z Rožmberka a Jan Smil z Křemže. První si nechal dokonce vyrobít falzum na jméno Václava IV. tak, že původní text pravé Václavovy listiny hovořící pouze o opravě byl odstraněn a zaměněn na dědičnou držbu. Roku 1431 ovšem Oldřich nechal také vyplatit Jindřichovi z Drahoa polovinu zástavní sumy a na konci třicátých let se Jan Smil vzdal svých nároků ve prospěch Rožmberků, kteří se nejpozději na počátku šedesátých let stali nezpochybnitelnými majiteli uvedených statků.⁸⁵

Uvedené údaje jsou ovšem založeny na dvou dokumentech, jejichž obsah dosavadní bádání považovalo za důvěryhodný, ačkoliv se jedná o falešnou listinu a velmi podezřelý list. Výchozím bodem reinterpretace dosavadních poznatků musí být nejdříve nesporně pravá zástavní listina Zikmunda Lucemburského ze 7. dubna 1421 pro bratry Jindřicha a Buzka z Drahoa,⁸⁶ kteří měli z majetku Svěrazi a Zátoně pobírat příslušné platy (*utilitatibus et iustis proventibus*) až do výše dlužné částky 400 kop grošů.⁸⁷ Za rok a měsíc měl ale bratry z Drahoa vyplatit sám Oldřich z Rožmberka. Pramen, z něhož toto tvrzení pochází, je však sporný.

82) AČ XV, s. 312–315, č. 32.

83) Např. AČ XV, s. 315, č. 33; s. 327–330, č. 42–44.

84) Roman LAVIČKA – R. ŠIMŮNEK, *Venkovský kostel v pozdním středověku. Zátoň 1480–1520*, Jihočeský sborník historický 77–78, 2008–2009, s. 85–135.

85) Zevrubně o dějinách proboštvství zátoňského psal už Valentin SCHMIDT, *Die Benediktinerpropstei Ottau in Südböhmen*, Studien und Mitteilungen aus dem Benedictiner und Cistercienser Orden 36, 1915, s. 43–56; srov. R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 55–56.

86) Oba bratři pečetili známý stížný list české šlechty z roku 1415, viz F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/1*, České Budějovice 1988, s. 312. Obec Drahoň leží východně od Veselí nad Lužnicí.

87) Originál uložený v SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 1 A α č. 149a. Listina nebyla dosud vydána, regest viz RI XI, č. 4504. Nelze přesně zjistit výnos z obou církevních statků, avšak Jaroslav ČECHURA, *Zátoň v letech 1419–1420 v registrech ostrovského kláštera*, Jihočeský sborník historický 54, 1985, s. 87–90, nalezl poněkud rozdílné údaje o ročním platu, který roku 1390 a 1419 odvádělo proboštvství ostrovským benediktinům. V prvním případě jde o urbář, který stanovil, že čtyři vesnice na zátoňském panství mají odvádět něco přes 27 kop. V druhém případě jde o novověkou poznámku ze ztracených středověkých klášterních register hovořící o platu 58 kop. Druhá částka připadá Čechurovi příliš vysoká, a proto uvažuje o písařské chybě. Lze ovšem poukázat na analogický případ, kdy podle dohod přiměřeně s Oldřichem z Rožmberka dostával Jan Smil z Křemže z panství Svěraz roční plat 50 kop, viz LOR I, s. 96–97, č. 140 (1427); Tamtéž, s. 111, č. 163 (1429).

Po formální stránce nejví list Zikmunda Oldřichovi ze dne 6. května [1422] žádne známky padělaní.⁸⁸ Obsah listu ovšem vzbuzuje podezření. Král v něm sděluje jihočeskému šlechtici, že Jindřich z Drahoa má umořovací zástavu na královskou berni ze zboží Svěraz a Zátoň. Oldřich prý podpírání své nároky na tyto platy privilegiem Václava IV. neprávem, neboť český král dal Rožmberkům pouze dědičnou opravu nad klášterním zbožím bez práva na vybírání platů. Proto mu Zikmund nařizuje, aby Jindřichovi zaplatil polovinu zástavní sumy (200 kop). Zbývající částku slíbil panovník zapsat zástavnímu držiteli na jiném majetku.

Prvnímu vydavateli listu, Josefu Kalouskovi, příliš vadil prosebný tón posledních dvou vět, které byly důvodem pro jeho podezření z padělaní. Zmínku o Václavově privilegiu vztahoval na listinu z 22. října 1401, i když si byl sám vědom, že se tam uděluje ochrana (*tuitio et gubernatio*) zlatokorunského kláštera, jemuž Svěraz a Zátoň nepatřily. Kalousek vyjádřil sice pochybnosti, ale otázku pravosti ponechal nakonec nevyřešenou.⁸⁹

Blažena Rynešová odmítla Kalouskovy argumenty proti pravosti, neboť prosebný tón se vyskytuje i v jiných listech Zikmundových. Z nich je prý patrné, že se Oldřich již tehdy stal důležitým, ba nepostradatelným členem protihusitské koalice. Druhým a pro Rynešovou hlavním argumentem je odkaz na Václavovo privilegium z roku 1396, jehož text byl odstraněn a nahrazen jiným obsahem i jinou datací (rok 1380). Původní privilegium prý skutečně obsahovalo jen opravu nad klášterem, jak je citováno v listu,⁹⁰ což bylo falzátorem změněno na dědičnou držbu.⁹¹ Odkaz na původní odstraněný text je tak jednoznačným důkazem pravosti Zikmundova listu. Rynešová má pouze námitku vůči vzhledu písma a dodržování odstupu mezi řádky, což se však prý dá vysvětlit neklidnou dobou a nesnadnými podmínkami při práci v královské kanceláři na cestách.⁹²

Zikmundův list Oldřichovi je skutečně velmi podezřelý i svým obsahem, nejen prosebným tónem, na nějž správně upozornil Josef Kalousek. V bádání zůstaly dosud nepovšimnuty další aspekty. Obsah zástavní listiny z roku 1421 je v něm reprodukován nepřesně: „jakož jsme statečnému Jindřichovi z Drahoa věrnému našemu milému čtyři sta kop zapsali na tom zboží Sweraz a Zaton za svú službu, ježto je nám učinil, aby ty platy, ježto nám od kláštera do komory naše dávají, vybral až na sražení te summy, jakož pak ten list, ješto dříve řečený Jindřich od nás

88) Chybí sice rok křesťanského letopočtu, zkrácené roky vlády panovníka („Dán v Prespurcze tu středu na svatého Jana v oleji vařeného léta královstvie našich etc.“) a rovněž kancelářská poznámka není obvyklá (*de mandato domini regis*), ale falzum to nedokazuje; viz domnělý originál jako littera clausa v SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 3 K β 28 y. Edice: AČ XXI, s. 281–282, č. 11 (podezřelý); LOR I, s. 278–279, č. 384 (pravý).

89) AČ XXI, s. 281–282, č. 11. Vydavateli rožmberských listin v tomto svazku Archivu českého byli sice dva adjunkti schwarzenberských archivů Hynek Gross a Theodor Antl, ale komentář k tomuto listu napsal Josef Kalousek. Václavova listina z 22. října 1401 je vydaná v *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 330–331, č. 137.

90) LOR I, s. 279, č. 384: „Tak jsme srozuměli, že ty jisté platy zdvíháš a sě v ně viezeš některakým listem, ješto od našeho milého bratra krále Václava máš do svých předkův a poněvadž jsme na přiepisu tvého listu znamenali, že tvoji předci i ty v tom listu více zapsáno nemáte, nežli opravu dědičnú...“.

91) Falzum Václava IV. s datem 11. května 1380 viz LOR I, s. 251–252, č. 361.

92) LOR I, s. 278, č. 384.

jmá, lépe svědčí.⁹³ Zmíněn je pouze jeden zástavní držitel, ačkoliv jeho bratr Buzek byl ještě roku 1436 naživu.⁹⁴ Zmínka o královské berni („ty platy, ježto nám od kláštera do komory naše dávají“) je další nepřesností, neboť bratřím z Drahoa byly zastaveny platy a úroky dotyčných panství. Zdá se, že vydavatel listu neznal přesně obsah jím citované zástavní listiny.

Odkaz na Václavovu listinu je taktéž nejasný a problematický, neboť nelze ověřit tezi, zda vydavatel skutečně cituje původní text odstraněný falzátorem. K dispozici máme dnes pouze text falza.⁹⁵ Podle něj daroval Václav IV. Rožmberkům jejich donaci pro kostel sv. Petra a Pavla ve Svěrazi a kostel sv. Jana Křtitele v Zátóni *tuendum et defendendum, sine impedimento quomodolibet hereditarie possidendum*, tj. do dědičného vlastnictví tak, aby mohli nadále vybírat výnos z darovaného majetku (*ut idem ex sua dotacione comodum et fructum possit debitum reportare*). Pravý důvod pro vznik falza je ale zřejmě skryt v závěrečných slovech listiny, kdy král slibuje, že dotyčné majetky nepostoupí ani nezastaví nikomu jinému: *nulli hominum predicta bona [...] ad tuendum seu defendendum valeamus seu possimus comittere seu aliquas proscriptioes super iisdem facere quomodolibet*. Nelze vyloučit, že pod pojmem „oprava dědičná“ z podezřelého listu 1422 se skrývá *tuendum et defendendum [...] hereditarie possidendum* z Václavova falza, čímž by byl zpochybněn nejsilnější argument Blaženy Rynešové pro pravost listu. Bylo by to také svědectví o intertextových vazbách určitých falz, díky nimž se Oldřich snažil vytvářet tematické skupiny.

Nejvýznamnějším důvodem k podezření je ale rozporuplný obsah Zikmundova listu. Na jedné straně král odmítá Oldřichův nárok na platy ze svěrazského a zátoňského zboží, ale na druhou stranu mu dovoluje vyplatit Jindřicha z Drahoa za polovinu zástavní sumy. Výhodnost transakce pro Rožmberky je očividná. Zda je to svědectví o velkém významu krumlovského pána v Zikmundově politice a jeho boji proti kacířům, jak tvrdí Rynešová, nelze jednoznačně potvrdit. Pokud by totiž král dal Oldřichovi plnou moc k vyvázání zástavy skutečně už onoho roku 1422, pak je třeba se ptát, proč kvittance o zaplacení 200 kop [Jindřichovi] z Drahoa pochází až z 11. listopadu 1431.⁹⁶

Na svěrazské zboží si činil nárok také Jan Smil z Křemže, který byl s Oldřichem z Rožmberka v trvalém konfliktu. V příměřích, která v letech 1427 a 1429 uzavřely zneprátelené strany, se vyskytuje klauzule, podle níž měl husitský hejtman inkasovat roční plat 50 kop ze svěrazského zboží.⁹⁷ Dne 4. listopadu 1434 vyhlásil Jan Smil příměří, aniž by zmínil jakékoliv majetkové nároky,⁹⁸ avšak později uvedl v jednom listu Oldřichovi z roku 1437 veškeré zápisy, které má od Zikmunda a na něž

93) Tamtéž, s. 279, č. 384.

94) Viz A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 338.

95) LOR I, s. 251–252, č. 361. K falzu viz V. SCHMIDT, *Fälschung*, 1894, s. 335–336; F. MAREŠ, *Padělané diplomy*, s. 373–374, a I. HLAVÁČEK, *Urkunden- und Kanzleiwesen*, s. 135, pozn. 12.

96) LOR I, s. 134, č. 194. Kvittance se dochovala pouze jako starý německý regist, v němž není uvedeno křestní jméno jednoho z bratří, a proto její pravost není možno bezpečně ověřit.

97) Tamtéž, s. 96, č. 140; s. 111, č. 163.

98) Regest: Tamtéž, s. 175, č. 253.

si Oldřich činí ze Smilova pohledu neoprávněný nárok.⁹⁹ Právě v této souvislosti poukázal Jan Smil na fakt, že „[král Zikmund] sú mi chtěli zapsati Sverazské sbožie, a jať sem toho proti TM^{ti} [tj. Oldřichovi] učiniti nechťel, poněvadž sem na to prvě zápisu nejměl. Než na Corunské sbožie prvě zápis jmám než TM^t, i přiejal sem. Sem na tom vždy, k tomu hledě, nechťe TM^{ti} hněvati.“¹⁰⁰ Tímto dával Oldřichův sok sebevědomě najevo, že na svérazské zboží nemá nikdo z nich legitimní zápis, a jen Smilovo velkorysé odmítnutí Zikmundovy nabídky zabránilo, aby Svéraz byla řádně zapsána právě jemu.

K falzu a podezřelému listu na Svéraz a Zátoň lze přiřadit i zástavní listinu Zikmunda Lucemburského na uvedená zboží pro Maternu z Ronova z 24. ledna 1422. Na první pohled nic nenasvědčuje falšování a jako pravá byla dosud přijímána i v historiografii.¹⁰¹ Obsah zástavní listiny rovněž nevzbuzuje žádné podezření; snad jen zástavní částka se zdá být přemrštěná a neodpovídající hodnotě majetku, který navíc byl už dříve zastaven výše zmíněným bratrům z Drahoва, avšak ani tyto skutečnosti nejsou v rozporu s tehdejší Zikmundovou zástavní politikou.¹⁰²

Vnější znaky, datace a formulář ovšem už tak (až na jednu výjimku) nesporné nejsou, a proto je jim třeba věnovat patřičnou pozornost:

1) Pouze záležitost uherské sekretní pečeti je nesporná,¹⁰³ neboť se jedná o falešný typář, který byl použit i při vyhotovení jiných falzů.¹⁰⁴

2) Léta vlády neodpovídají vročení listiny do roku 1422, a vzbuzují proto podezření.¹⁰⁵ Může se ale také jednat o chybu písaře, nikoli o jednoznačný důkaz padělání, uvážíme-li okolnosti, za nichž kancelář při pochodu vojska z Čech na Moravu pracovala.

99) Tamtéž, s. 218–219, č. 326.

100) Tamtéž, s. 219, č. 326.

101) SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 1 A a č. 149b. Text listiny není vydán in extenso, pouze regist: RI XI, č. 4710; A. SEDLÁČEK, *Zbytky register*, s. 165, č. 1189. Z literatury (mj. V. SCHMIDT, *Fälschung*, 1894, s. 336, A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 231, R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 56) pouze V. SCHMIDT, *Benediktinerpropstei*, s. 46, vyslovil určité podezření stran pravosti.

102) Přehledně o Zikmundových zástavách psal Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420–1437*, Folia Historica Bohemica 9, 1985, s. 89–173, jehož závěry je ovšem třeba korigovat na základě četných studií Jaroslava Čechury a naposledy i Stanislava Bárty věnujících se zástavám církevního majetku, viz Stanislav BARTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*, Brno 2014 (rukopis disertační práce FF MU); Týž, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na statky chotěšovského kláštera (1420–1437)*, Mediaevalia Historica Bohemica 15/2, 2015, s. 7–45, zde s. 8, pozn. 5, kde jsou odkazy na Čechurovy studie.

103) Srov. Otto POSSE, *Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige von 751 bis 1806, II. Band 1347–1493*, Dresden 1910, Tafel 14/3.

104) Falzum pečeti bylo přivěšeno ještě k následujícím falzům z 21. prosince 1421 (RI XI NB/3, č. 230), 31. prosince 1421 (RI XI NB/3, č. 232), 25. května 1423 (RI XI NB/3, č. 236) a 11. září 1430 (RI XI NB/3, č. 242). Na tři listy byla falešná sekretní pečeť přitíštěna, viz RI XI NB/3, č. 238, 239 a 241. Popis falešné pečeti a srovnání s pravou pečeti viz K. MARÁZ, *K problematice padělání*, s. 71–73, který ale exemplář při listině pro Maternu z Ronova neevduje.

105) Léta vlády odpovídají spíše roku 1423, viz SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 1 A a č. 149b: *millesimo quadringentesimo vicesimo secundo* [...] *regnorum nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo sexto* [místo *quinto*] *Romanorum decimo tercio* [místo *secundo*] *Boemie vero tertio* [místo *secundo*].

3) Tytéž okolnosti mohly mít vliv na charakter písarské ruky. Odstup mezi řádky kolísá a samotná slova neleží rovně na pomyslné lince. Podle neumělých tahů u některých obloukovitých tvarů (zejména u majuskulního písmena „n“ na začátku promulgační *Notum facimus*) se zdá, že se písař pokoušel napodobit písmo pravé listiny.¹⁰⁶ Nelze to ovšem tvrdit s naprostou jistotou. Stejně tak je možno ze skutečnosti, že se formulář listiny téměř doslova shoduje s formulářem falza z 19. října 1437 (v následující juxtapozici je shodný text vytištěn tučně a kurzívou), odvodit dvojnásobný závěr – falzátor použil pravou listinu pro Maternu z Ronova jako předlohu, anebo jsou obě listiny falza:

24. leden 1422 (viz pozn. 101)

„*Notum facimus tenore presencium* universis, *quod nos nobili* Materno de Ronov *fideli nostro dilecto in* octingentis [sic!] triginta duobus *sexagenis grossorum pragensium debitor obligamur volentes itaque ipsum de huiusmodi summa pecunie certum reddere et contentum, idcirco animo deliberato sanoque nostrorum et regni nostri Bohemie fidelium accedente consilio et ex certa nostra scientia prefato* Materno villas Sweras claustrum Strahoviensis et Zaton vocatas claustrum Ostrowiensis simul cum utilitatibus et iustis proventibus, ad easdem villas de iure spectantes, *obligavimus, proscripsimus et impignoravimus, obligamus, proscribimus et impignoramus auctoritate nostra regia Bohemie per presentes eosdem census per ipsum* Maternum *et suos heredes legitimos habendum, levandum et recipiendum sine omni impedimento nostro et nostrorum successorum seu quorumlibet aliorum tam diu, quousque nos heredes aut successores nostri reges Bohemie prefatas* octingentas triginta duas *sexagenas grossorum eidem* Materno *ac suis heredibus persolverimus pecunia imparata.*“

19. říjen 1437 (viz pozn. 29)

„*Notum facimus tenore presencium, quod nos nobili* Ulrico de Rosenberg *fideli nostro dilecto in* quindecim milibus *sexagenis grossorum pragensium debitorie obligamur volentes itaque ipsum de huiusmodi summa pecunie certum reddere et contentum, idcirco animo deliberato sanoque nostrorum et regni nostri Bohemie fidelium accedente consilio et ex certa nostra scientia prefato* Ulrico castrum nostrum Clyngenberg et monasterium nostrum Milocensem bernam nostram et omne ius nostrum cum pertinentiis et bonis eorum ad cameram nostram regiam pertinens quoquomodo pro prefatis quindecim milibus sexagenis grossorum pragensium *obligavimus, proscripsimus et impignoravimus, obligamus, proscribimus et impignoramus auctoritate nostra regia Bohemie per presentes eosdem census* et bernam per ipsum Ulricum *et suos heredes legitimos habendum, levandum et recipiendum sine omni impedimento nostro et nostrorum successorum seu quorumlibet aliorum tam diu, quousque nos heredes aut successores nostri reges Bohemie prefatas* quindecim milia *sexagenas grossorum pragensium eidem* Ulrico *aut suis heredibus persolverimus pecunia imparata.*“

106) Například pravou listinu vydanou 8. března 1422 ve Skalici, viz SOA Třeboň, fond Cizí doly Třeboň, inv. č. 5, sign. III-1-4, kart. 2.

4) Místo vydání (*datum campis ante Kladrub*) nelze jednoznačně identifikovat. Pokud je datace do ledna 1422 pravá, pak je možné uvažovat o dvou lokalitách na Moravě. Při sestavování Zikmundova itineráře pro měsíc leden 1422 narážíme ovšem na torzovitě dochované údaje. Při ústupu před husity od Německého Brodu (cestou přes Jihlavu) se měl Zikmundův doprovod a vojsko zastavit 13. ledna na dnes neznámém místě *in villa Schath*, které Palacký ztotožnil s obcí Žatec u Telče.¹⁰⁷ Na přelomu ledna a února (27. ledna až 6. února) pobýval král v Brně.¹⁰⁸ Do takto sestaveného itineráře by se listina skvěle hodila, neboť by místem vydání mohly být Kladeruby nad Oslavou (asi 10 km jižně od Náměště nad Oslavou). Museli bychom ovšem předpokládat klidný a spořádaný ústup Zikmundova vojska před husity na Moravu (podél řeky Jihlavy kolem Třebíče až do Brna).

V úvahu připadá ještě jedna lokalita na Moravě. Několik listin zejména z uherské kanceláře bylo totiž už mezi 16. až 24. lednem vydáno v Uherském Hradišti.¹⁰⁹ To by ovšem odpovídalo spíše pravděpodobnějšímu rychlému ústupu (ne-li útěku) z Čech na Moravu. Z Uherského Hradiště se pak Zikmundovo vojsko zřejmě onoho 24. ledna vydalo na pochod do Brna, v němž je pobyt krále dosvědčen listinami od 27. ledna. Asi 20 km severně od Uherského Hradiště se v okolí Kvasic na Kroměřížsku jižně od obce Nová Dědina nacházela dnes zaniklá vesnice Kladoruby.¹¹⁰ Zikmund by tedy táhl do Brna severním obloukem kolem Chřibů přes Kroměřížsko. Vyloučit to sice nelze, museli bychom ale hledat důvody, proč král nezvolil kratší cestu přes Kyjovsko.

Obě moravské lokality nejsou sice zcela nepravděpodobné, avšak vzhledem k Zikmundovu itineráři ani úplně přesvědčivé. Zdá se, že je třeba dataci opravit, nejen co se týče let vlády, nýbrž také křesťanského letopočtu. Posuneme-li dataci o rok nazpět, tj. do ledna 1421, pak *campis ante Kladrub* můžeme jednoznačně identifikovat s vojenským ležením před kladrubským klášterem na Plzeňsku, kde Zikmund nechal vyhotovit několik listin a listů.¹¹¹

Pomineme-li padělanou pečeť, ostatní body sice nesvědčí jednoznačně o falešnosti písemnosti, přesto chybná léta vlády, nejisté místo vydání, odkazující spíše do roku 1421 (nikoli 1422 nebo dokonce 1423), a rozkolísané písmo vzbuzují určité pochybnosti. Na otázku, proč by Oldřich z Rožmberka nechal falšovat listinu pro jiného příjemce, nenajdeme zcela uspokojivou odpověď. V jeho falzátorské činnosti jsou tyto

107) RI XI, č. 4707; F. PALACKÝ, *Geschichte von Böhmen III/2. Der Hussitenkrieg von 1419–1431*, Prag 1851, s. 303, pozn. 262.

108) RI XI, č. 4711–4724.

109) Jedná se vlastně jen o pět listin vydaných údajně v Uherském Hradišti ve druhé polovině ledna 1422, viz *Zsigmondkori oklevéltár IX. (1422)*, ed. Iván BORSA – Norbert C. TÓTH, Budapest 2004, s. 40–46, č. 50, 51, 55 (*in civitate nostra Hradisthya vocata, cis fluvium Morauie*) a 72. Dokument pro vratislavské radní z 24. ledna datovaný v Hradišti pocházel zřejmě z říšské kanceláře, ale originál se nedochoval, viz RI XI, č. 4709. Podle kancelářské poznámky (*commissio propria domini regis*) je však zřejmé, že král v té době v Uherském Hradišti skutečně pobýval.

110) Zanikla někdy před rokem 1480, kdy je označena jako pustá, viz Ladislav HOŠÁK – Rudolf ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I. A–L*, Praha 1970, s. 392.

111) Např. list městské radě v Chebu z 6. února 1421 (*zu veld vor Cladraw*), resp. list Oldřichovi z Rožmberka z 8. února téhož roku (*in descensu nostro campestri prope claustrum Kladrubiense*), viz *Urkundliche Beiträge I*, ed. F. PALACKÝ, s. 62, č. 62; s. 64, č. 65.

případy výjimečné a byly zapříčiněné zcela specifickými důvody (viz kauzu Jana Smila z Křemže). Co tedy stojí v pozadí vzniku zástavní listiny pro Maternu z Ronova?

Předně je třeba odpovědět na otázku, kdo vlastně Materna z Ronova byl, jaké měl vazby na Rožmberky, a zda se skutečně stal zástavním držitelem Svěrazi a Zátone. Je známo, že spolu se svým bratrem Kryštofem, královským hejtmanem, pobýval na hradě Mladé Vožici, jež Václav IV. zastavil jejich otci Anselmovi již roku 1412.¹¹² Hrad byl důležitým opěrným bodem královské strany na severní hranici zájmové sféry Tábora, který usiloval o jeho dobytí už roku 1420. Tehdy táboři dobyli a vyplenili město v podhradí, samotný hrad byl však zřejmě uhájen.¹¹³ Obráncům hradu rozdal Zikmund ještě téhož roku několik zástav, Maternovi spolu s Mrakšem z Noskova pouze dlužní úpis ve výši 1100 kop grošů.¹¹⁴ Posádka mladovožického hradu nakonec kapitulovala až po téměř dvouměsíčním obléhání v létě 1425 a její dva hejtmani se táborům dobrovolně vzdali do zajetí.¹¹⁵ List Zikmunda z 12. října 1425 Maternovi, zdůrazňující důležitost udržení hradu pro katolickou stranu a dávající obleženým, jak se později ukázalo, planou naději spojenou s postupem královských vojsk na Moravě, příjemce již zřejmě nezastihl.¹¹⁶ Hrad byl tedy obsazen tábority, ale oba bratři se svých nároků na Mladou Vožici nemínili vzdát. Roku 1428 prezentovali k tamní faře kněze z Vlašimi¹¹⁷ a o čtyři roky později zapsal Kryštof z Ronova na dotyčném hradu dlužnou částku tři tisíc kop grošů Mikulášovi z Čestic.¹¹⁸ Skutečnost, že vykonavatelem instalace mladovožického faráře měl být krumlovský farář a že věřitelem byl pozdější rožmberský úředník a purkrabí na hradě Helfenburku,¹¹⁹ naznačuje, že jak Materna, tak Kryštof z Ronova mohli vstoupit do rožmberských služeb. Tuto domněnku potvrzuje i krátkodobé působení Materny v roli zástupce českobudějovického hejtmána.

Na jaře 1427 totiž dosadil Albrecht V. Rakouský jako zástavní držitel Českých Budějovic Oldřicha z Rožmberka do úřadu hejtmána.¹²⁰ Na podzim téhož roku bylo uzavřeno příměří mezi Maternou z Ronova spolu s purkmistrem a městskou

112) AČ I, s. 532, č. 207. F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/1*, s. 144. K Mladé Vožici obecně viz A. SEDLÁČEK, *Minulost města Mladé Vožice v Tábořsku*, Praha 1870, a Týž, *Hrady IV*, s. 229–233.

113) F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/1*, s. 261 a s. 296, pozn. 37.

114) Zápis revizní komise z roku 1453 eviduje čtyři dlužní úpisy, resp. zástavní listiny krále Zikmunda, které obdrželi bojovníci jako náhradu škody za obranu Mladé Vožice, viz AČ I, s. 502–503, č. 44–47. Dlužní úpis pro Maternu z Ronova pochází až z podzimu 1422, viz tamtéž, s. 497, č. 14, a A. SEDLÁČEK, *Minulost města*, s. 19.

115) *Kronika Bartoška z Drahonice*, ed. J. GOLL, s. 594: *duo capitanei se in eorum militem darent captivitate...*

116) AČ I, s. 23, č. 23. Je docela možné, že list pro Maternu nesl Oldřichův posel, neboť téhož dne 12. října psal Zikmund i do Krumlova. Kvůli pádu Mladé Vožice pak nemohl být doručen a skončil v rožmberském archivu.

117) LC VIII–X, s. 138: *Anno quo supra die penultima marcii data est crida d. Nicolao, presbitero de Wlassim, ad ecclesiam paroch. in Wozicz, per mortem Petri ultimi rectoris vacantem, ad presentationem nobilium Materni et Crisogoni fratrum germanorum de Ronow alias de Wozycz. Executor plebanus in Crumlow, quia tutus accessus non patet ad ecclesiam in Wozicz. Dati sunt 30 grossi et adhuc tenetur 16. grss.*

118) A. SEDLÁČEK, *Hrady IV*, s. 232.

119) Mikuláš z Čestic byl helfenburským purkrabím od čtyřicátých let 15. století, viz R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 524–525.

120) Albrecht to oznámil budějovickým měšťanům listem z 30. dubna 1427, viz LOR I, s. 91, č. 136.

radou Českých Budějovic na jedné a Janem Smilem z Křemže na druhé straně,¹²¹ což bezpochyby souviselo s příměřím uzavřeným 13. října 1427 mezi týmž Smilem a Oldřichem z Rožmberka. Maternovo společné vystoupení s Budějovickými přivedlo Zdeňka Šimečka k názoru, že se pán z Ronova stal po Rožmberkovi nakrátko budějovickým hejtmanem.¹²² V příslušném příměří ovšem hejtmanský titul u jeho jména schází¹²³ a jiný pramen ho neuvádí. Zdá se tedy, že po vykoupení z tábořského zajetí¹²⁴ vstoupil Materna do služeb Oldřicha z Rožmberka, který jakožto nedávno jmenovaný budějovický hejtman nechtěl, ba ani nemohl (mj. kvůli napjatým vztahům s Budějovickými) svěřený úřad osobně vykonávat. Jak dlouho Materna zastával Rožmberkem svěřený hejtmanský úřad, není možné zjistit, ale po roce 1428 o něm v pramenech chybí jakékoliv zprávy. Až roku 1432 je jako hejtman v Českých Budějovicích doložen Pěšík z Bělé,¹²⁵ později činný v rožmberských službách jako třeboňský hejtman. Materna i jeho bratr zemřeli snad někdy před rokem 1439.¹²⁶

Pouze z podezřelé listiny a z dalších dvou svědectví, která na ni odkazují, se dozvídáme, že Maternovi z Ronova bylo zastaveno církevní zboží Svěraz a Zátoň. Nechal by Oldřich fabrikovat padělek, pokud by Materna nedostal opravdu tyto majetky do zástavy, nebo na ně alespoň nevznášel nárok? Nejstarším pramenným dokladem, že listina byla již v Oldřichových rukou, je vidimus z 21. srpna 1454, v němž je inserováno mimo jiné několik pravých i falešných listin vztahujících se ke Svěrazi a Zátoni: 1) falzum listiny Václava IV. údajně z 11. května 1380, 2) pravá zástavní listina Zikmunda pro bratry z Drahoa ze dne 7. dubna 1421 a 3) falzum (?) listiny Zikmunda pro Maternu z Ronova z 24. ledna 1422.¹²⁷

Rožmberkové ovšem nebyli jediní, kdo si činil nárok na zástavní majetek po Maternovi z Ronova. Má se za to, že Materna a jeho bratři zemřeli bez dědiců, proto jejich statky připadly jejich nejbližším příbuzným – pánům z Klinštejna, kteří byli rovněž jednou z větví členitého rozrodu Ronovců.¹²⁸ Revizní komisi z roku 1454

121) SOA Třeboň, fond Historica, sign. 241e, inv. č. 279; Regest: *Soupis česky psaných listin a listů do roku 1526 I. Originály listin I/1/1 (1376–1471)*, ed. František BENEŠ – Karel BERÁNEK, Praha 1974, s. 152, č. 583.

122) Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském*, Jihočeský sborník historický 36, 1965, s. 23, pozn. 44. Ze stejného dokumentu vyvozoval Maternovo hejtmanství už Václav Březan, viz SOA Třeboň, fond Cizí rody, sign. II Křinecký, *Březanovy genealogie*, XCVII, 5.

123) Viz pozn. 121: „...příměří s urozeným panem Maternů z Ronowa, s purgmistrem, conšely i vši obci města budiovického“.

124) Sedláčkovo mínění (*Hrady* IV, s. 231) o propuštění Materny a Kryštofa na svobodu bez výkupného je patrně mylné. Kdo oba bratry vykoupil, zde ponechávám stranou. Na základě jejich dalších osudů nelze vyloučit, že to byl sám Oldřich z Rožmberka.

125) Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 23.

126) Tak A. SEDLÁČEK, *Hrady* IV, s. 232, na základě zápisu v provolací knize dvorského soudu z roku 1439, kdy byla v Litoměřicích provolána odúmrtí hradu a města Lípa po smrti Viléma z Ronova, bratra Materny a Kryštofa, kteří nejsou zmíněni. Vilém z Ronova však zemřel již někdy před 15. březnem 1435, kdy Zikmund předal po jeho smrti hrad a město Jindřichovi z Dubé. Proti vyhlášení odúmrtí nevznese nikdo námitky, viz AČ XXXVI, s. 179–180.

127) SOA Třeboň, fond Cizí rody Třeboň, inv. č. 164, kart. 48; Regest: LOR IV, s. 374, č. 523.

128) Informace o smrti bratrů z Ronova bez dědiců nejsou asi zcela spolehlivé. A. SEDLÁČEK, *Hrady* X, s. 375, totiž uvádí, že jeden z bratrů z Ronova, nebo spíše jejich potomek Jan z Ronova, získal v druhé polovině 15. století hrad Křinec a založil tak rodovou linii Křineckých z Ronova.

byl předložen dokument Menharta z Hradce a dalších, kteří dosvědčili, že Vilém z Ronova předal listiny na mladovožické a chýnovské panství svému strýci Čeňkovi z Klinštejna a z Polánky.¹²⁹ Rovněž byla předložena dobrá vůle Mikuláše z Čestic, že jeho právní nárok na určitou část mladovožického zboží, který na něj přešel od Materny a Kryštofa z Ronova, přechází nyní na Čeňka z Klinštejna.¹³⁰ Nelze přitom přehlédnout dvě důležité skutečnosti – členové komise neměli k dispozici žádnou dobrou vůle přímo od pánů z Ronova a ani v jednom případě nejsou uvedeny církevní majetky Svéraz a Zátoň.¹³¹

Důvodem mohl být fakt, že páni z Klinštejna předali příslušný zápis Rožmberkům ještě před zasedáním revizní komise. Svědectví o tomto právním aktu pochází ale až z roku 1460, kdy purkrabí pražského hradu Čeňk z Klinštejna písemně stvrdil, že Janovi z Rožmberka byl předán „zápis, kterýmžto najjasnějšie knieže a pán, pan Sigmund, ještě jeho milost králem jsa prvé, nežli ciesařem byl, zapsal jest urozenému pánu Maternovi z Ronova, strýci mému, v osm stech a ve třidceti a ve dvou kopách grošuov sbozie nížepsaná, to jest Svéraz kláštera strahovského a Zátoň kláštera ostrovského, jakožto týž zápis pod visutú jeho milosti pečeti v sobě všecko plnějšie svědčí.“¹³² Pan Čeňk pak dále uvádí, že po smrti Materny z Ronova a jeho bratrů přešlo řečené zboží na Čeňkova stejnojmenného otce, který byl jejich nejbližším příbuzným. Dobrou vůli z roku 1460 dosvědčili a svou pečeti opatřili nejvyšší purkrabí pražský Zdeněk ze Šternberka a panoši Jan Rús z Čemin,¹³³ Jarohněv z Úsuší¹³⁴ a Martin Maissnar z Lužné.

Mohli ovšem Klinštejnové, jak se tvrdí v nepochybně pravé dobré vůli, předat Rožmberkům listinu, která by pocházela z falzátorské dílny Oldřicha? Není zápis zástavy přece jen pravým dokumentem, pouze s falešnou pečeti? Na tyto otázky nelze poskytnout jednoznačnou odpověď. Oldřich mohl například použít některé skutečnosti z pravé zástavní listiny pro Maternu, která se z nějakého nám neznámého důvodu nedochovala. Těžko totiž najít vysvětlení, proč by si Oldřich zcela vymyslel zástavu pro Maternu, jejíž existence nebyla v jeho zájmu. Na druhou stranu skutečnosti jako falešná pečeť, písmo či chyby v dataci a místě vydání nám brání přijmout ji jako nepochybně pravou. Hypoteticky lze také předpokládat, že se fakt zastavení Svérazi a Zátoně pro Maternu z Ronova opíral pouze o jeho tvrzení, které sice nemohlo být doloženo žádnou písemností, avšak jeho právní nárok byl přesto uznáván jak Rožmberky, tak Klinštejny, mezi nimiž pak o tyto statky došlo ke sporu se známým koncem.

129) AČ I, s. 532, č. 207.

130) AČ I, s. 532–533, č. 208.

131) AČ I, s. 533, č. 208: „... ale dobré wuole a toho práwa od Materny a Křištofa by dána byla nebo dáno bylo Mikulášovi z Čestic, toho jsme newiděli“. Tamtéž, s. 533, č. 209: „A také newiděli jsme dobré wuole, ani daní, by Jan neb Wilém [z Ronova] aneb který z těch bratří aneb otec jich dal ty listy a swau dobrau wuolí Čeňkowi z Klinštaina, žádný z nich toho newyznáwá, než toliko za ně Menharta z Hradce a jiných osob wedle něho w tom listu wypsanych.“

132) SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, I 1 A a č. 149c; část textu listiny týkající se Svérazi a Zátoni se dochovala i v Březanově genealogii v SOA Třeboň, fond Cizí rody, sign. II Křinecký, *Březanovy genealogie*, XCVII, 5; R. URBÁNEK, *Věk poděbradský* I, s. 167, uvádí, že roku 1460 Rožmberkové koupili Svéraz a Zátoň od Čeňka z Klinštejna.

133) Jan Rús z Čemin byl v padesátých letech pravou rukou Oldřicha z Rožmberka.

134) V letech 1457–1466 dosvědčen jako třeboňský hejtman, viz R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 539.

Kauza kališnického zemana Jana Smila z Křemže

Letitý spor mezi Oldřichem z Rožmberka a zemanem Janem Smilem z Křemže vyvrcholil, jak známo, Smilovým téměř desetiletým žalářem a nakonec v červenci 1447 jeho popravou, kterou už mnozí současníci považovali za skandální.¹³⁵ Více než ideový aspekt je v literatuře správně zdůrazňován mocenský rozměr nesmiřitelného zápasu o rozsáhlá církevní zboží zejména zlatokorunského kláštera, ale rovněž vyšehradské kapituly na Prachaticku. Jedno z obvinění, které Oldřich vznesl vůči Smilovi po jeho uvěznění na konci roku 1438, bylo i zfalšování listiny Zikmunda Lucemburského. Toto obvinění je všeobecně hodnoceno jako vrchol cynismu Oldřicha z Rožmberka, jenž sám byl v padělatelské činnosti velmi aktivní.¹³⁶

Jedno falzum zástavní listiny pro Jana Smila z Křemže se skutečně dochovalo, a je tedy nasnadě, že se může jednat o předmět doličný v dotčené kauze. Jde o domnělý originál Zikmundovy zástavní listiny z 1. června 1437, v níž je husitskému hejtmanovi zapsáno několik vesnic vyšehradské kapituly – Heřmaň, Humňany, Štětice a *Malessicze*¹³⁷ – na částku 350 kop grošů, kterou Janu Smilovi dlužil za koupi jeho dědičné tvrze Dražice (*VyšKapitula-Falzum*).¹³⁸ Listina překvapivě dlouho unikala pozornosti historiků, ačkoliv byla známá nejen Václavu Březanovi,¹³⁹ nýbrž je také formou stručného regestu evidována v moderním *Soupise česky psaných*

135) Osudy Jana Smila z Křemže jako první sepsal Theodor WAGNER, *Jan Smil z Křemže*, Časopis Musea království českého 62, 1888, s. 169–194; do širších souvislostí je zasadil R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 416–420. Z novější literatury viz R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže. K postavení nižší šlechty v jižních Čechách v první polovině 15. století*, Jihočeský sborník historický 66–67, 1997–1998, s. 3–11; A. KUBÍKOVÁ, *Jan Smil z Křemže a jeho doba*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 47, 2010, s. 135–143, a Jaroslav POLÁCH, *Jan Smil z Křemže. Život táborského hejtmana a loupeživého rytíře*, České Budějovice 2011. Sporu mezi Janem Smilem a Oldřichem z Rožmberka si všimá A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 64–65, 79 a 93–95. Jan Smil pocházel patrně z prostředí rožmberské klientely, viz Oldřichovo falzum z 18. října 1422 (LOR I, s. 259–260, č. 369, s. 260: „... jsa jeho [Oldřicha] čeledín a služebník u jeho dvora...“), tak i list Tomáše z Chotěmic z 8. září 1447 (AČ III, s. 42–43, č. 64). Obecně k rožmberské klientele R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 399–498.

136) Zejména tato kauza bývá uváděna jako příklad negativních charakterových vlastností Oldřicha z Rožmberka a bezohledného prosazování vlastních zájmů. Neutrální pohled na jeho osobnost představuje Miloslav POLÍVKA, *Ulrich von Rosenberg und seine Umgebung*, in: *Adelige Welt und familiäre Beziehung*, ed. Heinz-Dieter HEIMANN, Potsdam 2000, s. 59–72, o jistou rehabilitaci se snaží John M. KLASSEN, *The Public and Domestic Faces of Ulrich of Rožmberk*, *Sixteenth Century Journal* 31, 2000, s. 699–718. Podle Thomase WÜNSCHE, *Gemeinwohl dezentral. Zu Begriffsinhalt und -verwendung des obecné dobré in der politischen Korrespondenz des Ulrich II. von Rosenberg (1403–1462)*, in: *Konfessionelle Pluralität als Herausforderung. Koexistenz und Konflikt in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*. Winfried Eberhard zum 65. Geburtstag, ed. Joachim Bahlcke – Karen Lambrecht – Hans-Christian Maner, Leipzig 2006, s. 167–181, přispěl Oldřich z Rožmberka ve své době k rozšíření významového spektra pojmu „obecné dobré“.

137) Kapitulní vesnice Heřmaň, Humňany a Štětice leží na západ od Protivína. K otázce identifikace vsi *Malessicze* viz níže.

138) Dnes uloženo v SOA Třeboň, fond Velkostatek Protivín, inv. č. 3, sign. I A α č. 29. Pro snadnější identifikaci ať už pravých, nebo falešných zástavních listin slouží zkratky složené z názvu zastaveného majetku (viz dále).

139) Viz pozn. 141.

listin a listů do roku 1526.¹⁴⁰ Jednou z příčin nezájmu může být i fakt, že dokument byl od roku 1996 řazen mezi deperdita.¹⁴¹

Podezření z podvržení uvedené listiny vzbuzují jak vnější, tak vnitřní znaky. Vzdálenost mezi řádky je velmi rozkolísaná a jejich konce nejsou zarovnány. Celkový vzhled písma prozrazuje písaře bez větších zkušeností s vyhotovováním čistopisů v kanceláři. K listině je však přivěšená pravá mincovní majestátní pečeť Zikmunda Lucemburského, s níž se v minulosti očividně manipulovalo (nyní vzhůru nohama), takže nelze vyloučit, že pečeť byla přenesena z pravé listiny na falzum.¹⁴² Jak formální znaky, tak obsah zřetelně ukazují, že předlohou pro uvedené falzum byla pravá zástavní listina vydaná téhož dne, v níž Zikmund Lucemburský zastavuje Janovi „řečenému Smilek“ z Křemže několik vesnic a jeden mlýn zlatokorunského kláštera: Zbytiny, Koryto, Sviňovice, Ovesné, Blažejovice (Černý potok), Mošna, Chroboly, Záhoří, Smědeč a tři vesnice vyšehradské kapituly: Humňany, Štětice a Heřmaň na částku 300 kop pražských grošů, kterou mu císař dlužil za koupi jeho dědictví, tj. tvrze Dražice.¹⁴³ K listině je přivěšena pravá mincovní majestátní pečeť, stejně jako u falza. Celkový vzhled i písmo prozrazují jednoznačně kancelářský původ listiny (*ZIKoruna-VyšKapitula*).¹⁴⁴

Z autentické předlohy využil falzátor jak grafickou podobu, tak i formulář. Obdobným způsobem postupovali i písaři jiných rožmberských falz, ovšem s daleko lepším výsledkem.¹⁴⁵ V tomto případě totiž padělatel dokázal přes veškerou svou snahu napodobit z pravé listiny pouze první ze čtyř iniciál v intitulaci.¹⁴⁶ Nejen z dnešního pohledu, nýbrž i v porovnání s ostatními rožmberskými falzy není výsledek příliš zdařilý.

Aniž bychom předjímalí odpověď na otázku původce falza, na první pohled zaráží rozpor mezi snahou graficky velmi věrně napodobit v padělaném dokumentu pravou zástavní listinu, a odlišnou dispozicí včetně pertinenční formule. Odlišnosti falza oproti předloze pravé listiny lze shrnout do tří bodů:

- a) Vesnice zlatokorunských cisterciáků nejsou vůbec zmíněny (zastaveny jsou pouze vsi vyšehradské kapituly).
- b) Dlužná částka je vyšší než v pravé listině (zde 350 a tam 300 kop grošů).¹⁴⁷
- c) Výčet vyšehradských vsí je doplněný o Malešice.¹⁴⁸

140) *Soupis český psaných listin* I/1/2, s. 221, č. 885 (jako pravá, bez podezření).

141) A. KUBÍKOVÁ, *Březanův soupis listin na panství Prachatic a Hus*, Archivum Trebonense '96, Třeboň 1996, s. 80–95, zde s. 80. Autorka označila originál za nezvěstný a informaci o něm čerpala z Březanova soupisu, viz s. 85.

142) Srov. O. POSSE, *Siegel* II, s. 17, č. 1–2.

143) Identifikace tvrze není jednoznačná, viz ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 11.

144) SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 1 A α č. 30e. Edice: *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 427–429, č. 185; Regest: RI XI, č. 11800; *Soupis český psaných listin* I/1/2, s. 221, č. 886.

145) Vyhotovení falza podle nesporně pravé listiny a pozměnění jejího obsahu uvádí rovněž K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 372, pozn. 9.

146) Ve slovech „*My Sigmund z Bozie milosti Rzimsky Cziesarz wzdy Rozmnozitel ...*“. Určitou snahu graficky napodobit předlohu lze spatřit i u třetí iniciály (*Cziesarz*) a pak u majuskulního písmene „a“ v kancelářské poznámce (*Ad relacionem Johannis de Cunwald subcamerarii*).

147) Vyšší zápisná částka oproti předloze, ačkoliv je zastavovaný majetek zredukován o více než polovinu, nemá žádné opodstatnění, a proto o záměrech falzátora nic nevyovídá.

148) Rovněž započtení vesnice *Mallesicze* mezi statky vyšehradské kapituly nelze spolehlivě vysvětlit. Malešice se totiž vyskytují v jiné pravé zástavní listině pro Jana Smila z Křemže z 5. května 1437

Změny v obsahu falza oproti předloze nelze snadno vysvětlit. Záleží totiž na předem zvolené perspektivě: zda za původce falza označíme Oldřicha z Rožmberka, nebo Jana Smila z Křemže. Oběma mohla totiž padělaná listina za určitých okolností prospět, ale také uškodit. Důležitým faktorem bylo držení pravé zástavní listiny – předlohy pro falzum. Její držitel, kterým byl původně Jan Smil a později Oldřich, by rozhodně neměl zájem na jakémkoliv spojování s padělanou písemností. Jeho iniciativu při vzniku falza to ovšem nevylučuje, neboť při existenci pravé listiny bylo nepochybným záměrem falzátora poškodit druhou stranu sporu. Dlouholetý konflikt byl jistě živnou půdou pro vznik takovýchto artefaktů, ale ve kterém okamžiku a z podnětu koho se tak stalo?

Oldřich z Rožmberka usiloval o získání zlatokorunského kláštera od počátku husitské revoluce, a proto dal v této souvislosti vyhotovit několik falz.¹⁴⁹ Vedle toho ale Oldřich dosáhl i na pravé zápisy od krále Zikmunda, který mu již 1. října 1420 zastavil zlatokorunský klášter na částku 3000 kop grošů. Tuto zástavu však musel král jako ostatní církevní zástavy v roce 1422 zrušit.¹⁵⁰ V letech 1429 a 1430 se Oldřich delší dobu zdržoval na Zikmundově dvoře (bratislavská jednání s husity, říšské sjezdy) a právě v Bratislavě dosáhl zapsání královské berně ze zlatokorunského zboží až do zaplacení dlužné částky 6000 kop grošů.¹⁵¹ To bylo vše, co si tehdy ambiciózní Rožmberk, který chtěl získat klášterní majetek do trvalého vlastnictví, dokázal na králi Zikmundovi vymoci. Ostatní nároky podpořil Oldřich vyhotovením trojice falz.¹⁵² Podle posledního, s datem 19. října 1437, měl císař Zikmund udělit Oldřichovi v doživotní držení hrad Zvíkov a milevský a zlatokorunský klášter. Oldřichovi mužští dědici pak měli tato zboží držet jako královskou zástavu.¹⁵³ O zlatokorunský majetek nevedl mocný Rožmberk spor jen s Janem Smilem, nýbrž i s městy Tábor a Prachatice a s Purkartem Puchbergerem z Pasova. Z těchto

(viz pozn. 157) jako majetek svatojiřského kláštera, rozkládající se na východ od jihočeských Vodňan (August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1909, s. 581–582). V případě falza by se mohlo jednat o Maletice, které se nacházejí severozápadně od Protivína spolu s Heřmaní, Humňany a Štěticemi, tedy s kapitulním majetkem. Tyto Maletice však patřily křížovníkům s červenou hvězdou (Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny* III, Praha 1951, s. 11; srov. J. POLÁCH, *Jan Smil*, s. 58 a s. 94, pozn. 350), což ve falzu uvedeno není. 149) Srov. K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 371–379.

150) Zástavní listina v LOR I, s. 24–25, č. 39. Odvolání zástavy z 23. srpna 1422 viz tamtéž, s. 48–49, č. 68. K tomuto aktu naposledy S. BARTA, *Odvolání zástav církevních institucí Zikmundem Lucemburským na obecném sněmu v Norimberku 23. srpna 1422*, *Časopis Matice moravské* 133, 2014, s. 383–407.

151) Listina z 2. září 1429, viz LOR I, s. 107–108, č. 158. K pobytu Rožmberka na královském dvoře viz František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 2002, s. 158–161.

152) (1) 14. listopadu 1264 dává Přemysl Otakar II. Vokovi z Rožmberka a jeho dědicům v ochranu a držení zlatokorunský majetek, viz LOR I, s. 238–239, č. 352, a tamtéž, s. 241–242, č. 355. (2) 4. července 1412 svěřuje Václav IV. Jindřichovi z Rožmberka a jeho nástupcům ochranu a vládu nad zlatokorunským klášterem, tamtéž, s. 255, č. 364. (3) 19. října 1437 dává císař Zikmund Oldřichovi z Rožmberka v doživotní držení hrad Zvíkov a milevský i zlatokorunský klášter, tamtéž, s. 271–272, č. 378. Dále viz K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 372–373.

153) LOR I, s. 271–272, č. 378. K. MARÁZ, *Zlatokorunský klášter*, s. 373, klade vznik falza mezi roky 1442 a 1444.

pří vyšel nakonec vítězně rožmberský rod, nejtěžší střet však musel Oldřich svést právě s Janem Smilem z Křemže.¹⁵⁴

Geneze sporu, který se neomezoval pouze na ovládnutí zlatokorunského zboží, sahá až do počátku dvacátých let, kdy Jan Smil získal za neznámých okolností hrad Hus, ležící mezi Prachaticemi a Volary.¹⁵⁵ Příčinou stupňovaného napětí mezi oběma šlechtici bylo blízké sousedství, totožný směr jejich územní expanze a příslušnost k soupeřícím nábožensko-politickým táborům. Tato skutečnost nicméně nebránila tomu, aby Jan Smil z Křemže, smluvní partner tábořského spolku, a Oldřich z Rožmberka, stoupenec katolicko-královské strany, opakovaně uzavírali příměří podle aktuální situace v jihočeském regionu. Krumlovský pán se po neúspěšné snaze zabránit vzestupu tábořského svazu na počátku dvacátých let dostal v následujících letech do defenzivy a až v polipanské době se podařilo rožmberským oddílům zastavit v bitvě u Křeče v srpnu 1435 případné znovuoživení jednoty tábořského bratrstva.¹⁵⁶

Oldřich sice hájil zájmy Zikmundovy strany, ale jen pokud se shodovaly s jeho vlastními záměry. Samozřejmě očekával, že jeho věrnost katolickému táboru bude po jihlavských kompaktátech 1436 králem Zikmundem náležitě odměněna. Nestalo se tak. Velkou ranou pro Oldřichovu loajalitu a velkým zklamáním musely být na jaře roku 1437 tři císařské zástavní listiny určené pro Jana Smila:

a) 5. května 1437 zastavil císař Zikmund městečko Volary a vesnice svatojiřského kláštera ležící západně od Vodňan: Lidmovice, Krašlovice včetně dvou mlýnů, Vitice, Malešice a Lužnou, na částku 500 kop grošů, které Jan Smil vyplatil jménem císaře Divišovi Bořkovi z Miletínka (**Volary**).¹⁵⁷

b) 1. června 1437 zastavil císař Zikmund zlatokorunské a vyšehradské vesnice na částku 300 kop grošů; tato listina se stala předlohou výše citovaného falza (**ZIKORUNA-VYŠKAPITULA**).¹⁵⁸

c) Téhož dne zastavil císař Zikmund město Prachatice na částku 2500 kop grošů jako náhradu za koupi dědičné tvrze Dražice (**Prachatice**).¹⁵⁹

Štědrá odměna pro husitského hejtmana byla v souladu s tehdejší politikou císaře Zikmunda, který si chtěl získat nebo upevnit loajalitu utrakvistické šlechty. Tímto však vyrostl Oldřichovi na jiho- a severozápadní straně rožmberského dominia (města Volary a Prachatice, soubor zlatokorunských vesnic na Prachaticku, svatojiřské vesnice západně od Vodňan a vyšehradské vesnice na západ od Protivína) mocný soused, jemuž nechybělo sebevědomí ani ambice.

Je nasnadě, že se Oldřich z Rožmberka nehodlal s nastalou situací smířit, proto už 17. června 1437 požádal Jana Smila z Křemže, aby se neuvazoval ve vládu nad

154) Tamtéž, s. 374–375.

155) K situaci na Prachaticku na počátku husitské revoluce naposledy P. ČORNEJ, *Prachatice, Zlatá Koruna*.

156) F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/2*, s. 486–491.

157) SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II c 1 A α č. 1b; Regest: RI XI, č. 11781; *Soupis česky psaných listin I/1/1*, s. 220, č. 881.

158) Viz pozn. 144.

159) SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II c 1 A α č. 1a; Edice: CIM III, s. 209–212, č. 119; Regest: RI XI, č. 11799; *Soupis česky psaných listin I/1/2*, s. 221, č. 884.

lidmi na statcích, které si vyprosil od císaře. Oldřich prý má na tyto statky zápis od Zikmunda a také by to odporovalo příměří, které mezi ním a Janem Smilem bylo opakovaně uzavíráno.¹⁶⁰ Krumlovský pán měl zřejmě na mysli Zikmundovu listinu z 2. září 1429 na královskou berní zlatokorunského kláštera kvůli dluhu 6000 kop grošů.¹⁶¹ Sebevědomý zeman odeslal o den později svou odpověď již z Prachatic v tom smyslu, že si na císaři žádné majetky nevymohl, ale že mu Prachatice a zlatokorunské vesnice byly řádně zapsány za prodej jeho dědičné tvrže. Ve svém vlastnictví má prý navíc (dnes ovšem neznámý) majestát Václava IV. na zlatokorunské zboží.¹⁶² Oldřichova odpověď se nedochovala, avšak z dalšího Smilova listu z 22. června vyplývá, že byl Oldřichem požádán, aby s převzetím zastaveného zboží počkal, než bude v této věci k Zikmundovi vypraveno zvláštní rožmberské poselstvo. Jan Smil tento požadavek odmítl a dal protinávrh, že pokud by mu císař zapsal za prodanou tvrž jiné majetky v témže kraji, je ochoten se oněch zástav vzdát.¹⁶³

Napětí mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem Smilem z Křemže nakonec přerostlo v otevřený konflikt. Rožmberské jednotky v čele s Oldřichovým synovcem Vilémem Lopatou z Potštejna přepadly Smilovy služebníky vracející se „z Němec“. Předpokládá se, že právě kvůli tomu ještě roku 1437 zvěřejnil Jan Smil odpovědný list rožmberskému magnátovi.¹⁶⁴ Spor vrcholil právě v neklidné době po smrti Zikmunda Lucemburského, kdy byla stavovská reprezentace Českého království rozdělena v otázce jeho nástupce. Oldřich z Rožmberka jako vůdčí osobnost „rakouské“ strany, podporující kandidaturu Albrechta V. Habsburského, byl na přelomu roku a v první polovině roku 1438 plně zaměstnán prosazováním svého kandidáta, než aby řešil spor s křemžským zemanem. K němu se zřejmě vrátil až po Albrechtově korunovaci (29. června 1438) a po své účasti na neúspěšném obléhání Tábora Albrechtovými vojsky v srpnu a v září 1438.¹⁶⁵

Nedlouho před 16. lednem 1439 byl Jan Smil (už po druhé?) zajat a následně dlouhá léta držen v rožmberském vězení.¹⁶⁶ Okolnosti zajetí připomínají dvě poz-

160) LOR I, s. 217–218, č. 325: „Zpraveni sme, že si na ciesařově Milosti... vyprosil některé vesnice, kteréž prve do JM^{ti} v zápisích našich máme, a že mieníš těm lidem našim škoditi. ... A nám se nezdá, by ty takovou prosbu od ciesařovy M^{ti} přes naše zápisy měl učiniti vedle té úmluvy, jakož spolu máme, jakož ty dobře vieš.“ Ohledně uzavřených příměří ve dvacátých a třicátých letech viz R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 7.

161) NA Praha, fond AZK, inv. č. 1038, sign. ŘC Zlatá Koruna 44. Edice: LOR I, s. 107–108, č. 158.

162) Tamtéž, s. 218–219, č. 326: „... rač VM^t věděti, že sem na Jeho M^{ti} já nic nevyprosil, než jeho M^t [...] pobiedil jest mne k trhu a kúpil jest u mne dědictvie mé. A za to dal mi jest Prachatice a ty vesnice, jakož TM^{ti} tajno nenie. A také jak VM^t piše, že jmáte na to zápis: rač věděti, žeť já jmám prvé než VM^t od krále nebožtíka, pána našeho. A to TM^t dobře vie, že jmám majestát na to sbožie na Corunské; to sem TM^{ti} pravil na Crumlově, když sem byl u TM^{ti}. Protož, milý pane, nezdáť mi se, bychť co proti TM^{ti} v tom učinil. A věřímť TM^{ti}, že mi toho hájiti nebudeš, nebť sem za to své dědictvie dal, a na toť majestát jmám i panské pečeti.“

163) Tamtéž, s. 219–220, č. 327: „Než rač TM^t ciesařovu M^t obeslati, ať mi jinde ukáže zde v kraji.“

164) Tamtéž, s. 234–235, č. 350. Srov. R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 419; R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 7; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 93, a J. POLÁCH, *Jan Smil z Křemže*, s. 41.

165) R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 357–366.

166) Okolností prvního zajetí roku 1422 nejsou zcela jasné, neboť se zakládají na Oldřichově falzu (LOR I, s. 259–260, č. 369) a pozdější zprávě Tomáše z Chotěmic z 8. září 1447, který líčí podivnou historiku o snaze Oldřicha předat Jana Smila do vazby Zikmunda Lucemburského (viz pozn. 194).

dějsí zprávy z roku 1444, resp. 1447. Podle první byl Smil řádně obviněn a uvězněn krajským oprávcem Oldřichem z Rožmberka, přičemž obvinění nejsou pramenem blíže specifikována. Na jejich základě hrozilo ovšem uložení hrdelního trestu, který byl jen díky Oldřichově milosrdenství zmírněn na dlouholetý žalář.¹⁶⁷ Svědectví je jednoznačně tendenční, snažící se zbavit Rožmberka jakéhokoliv podezření. Spíše je třeba dát za pravdu pozdější zprávě, podle níž byl Jan Smil lstivým způsobem zlákan na krumlovský hrad, aniž by po Rožmberkovi žádal bezpečnostní glejt.¹⁶⁸

Smilovo zajetí vytykal Oldřichovi i Albrecht Habsburský, který se bál, že tento akt může vyvolat další různice v už tak napjaté situaci v Českém království. Ve svém listu nařizuje, aby byl Jan Smil propuštěn, anebo aby mu Oldřich nečinil žádnou škodu a počkal na příjezd krále do Čech (Albrecht tehdy pobýval ve Vratislavi) a jeho královský výnos v této sporné záležitosti.¹⁶⁹ Král ovšem do Čech už nezavítal. Dne 4. března 1439 opustil Vratislav a 10. května v Prešpurku jmenoval Oldřicha z Rožmberka a Menharta z Hradce královskými hejtmány v Čechách.¹⁷⁰ Kauza Jana Smila byla odsunuta do pozadí nejen tímto rozhodnutím, ale také nečekanou panovníkovou smrtí 27. října 1439. Následující období interregna bylo ve znamení Oldřichovy intenzivní politické aktivity nejen na zemské, ale i zahraniční úrovni. V jihočeském regionu se přes příměří uzavřené s Tábořem roku 1439 rozhořela drobná, čas od času příměřími přerušovaná válka s tábořskou stranou, která byla ukončena až mírem uzavřeným mezi Rožmberkem na jedné straně a tábořskými, píseckými a vodňanskými měšťany na straně druhé v červnu 1444 na hradě Lipnici.¹⁷¹

Samotný fakt zajetí je nicméně v historiografii přijímán buď s určitou zdrženlivostí (viz R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 6, pozn. 48; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 64–65), anebo bez výhrad včetně historky Tomáše z Chotěmic o cestě Oldřicha se zajatým Janem Smilem na uherský dvůr (viz J. POLÁCH, *Jan Smil z Křemže*, s. 29–32).

167) Smilovo prohlášení z 25. července 1444 o vzdání se msty po propuštění z vězení obsahuje oficiální verzi obvinění ze strany Oldřicha z Rožmberka, viz LOR II, s. 361, č. 414: „Tak jakož sem se urozenému pánu, panu Oldřichovi z Rozmberka, jeho dětem i budoucím pravým právem v jich vězení dostal pro hodné příčiny, pro kteréž příčiny JMt mohl se mnú naložiti i hrdla zbaviti, jakž by JMt ráčil vedle řádu a práva zemi české jakožto popravce, ale učinil jest milost se mnú, že mě v svém vězení pochoval, potrestal i při hrdle zachoval a dále pro mé přátele dobrotivě a milostivě se mnú naložil, že mi z toho vězení propustil...“

168) List Tomáše z Chotěmic z 8. září 1447, viz LOR III, s. 264, č. 374: „A když se ten mier stal, mluvil TM^t se mnú, abych pana Smila nebožtíka, prietele svého, k tomu vedl, aby glejtuov viece od TM^{ti} nežádal, že jich jemu potrebie nenie, a sľubuje svú vieru i svú čest, že mu se nemá nic zľého státi. A já té řeči věře, mluvil sem s ním s pilností a na to sem jej zvedl; a to jest jej ke všemu zľému přivedlo, až i o hrdlo. A k tomu ke všemu zľému jest on přišel skrze mě a skrze ten lstivý mier.“

169) List z 16. ledna 1439 viz LOR II, s. 22, č. 29: „emphelhen wir dir und wellen ernstleich, daz du denselben von Krems an sein leib nicht laidigst und in ledig lassest. Und wer sach, daz du in nicht ledig woltest lassen, dan du im aber auf porgen unz auf unser zukunft gen Behem tag gebst, und so wir dann dahin komen, wellen wir die zwitrecht zwischen eur horen und unsern vleiss tûn, damit die zwischen eur verricht werden.“

170) AČ III, s. 463, č. 34. Dále viz R. URBÁNEK, *Věk poděbradský I*, s. 429–434.

171) Obšírně o této bouřlivé době viz tamtéž, s. 459–904. O určitých aspektech Oldřichových aktivit viz Blažena RYNEŠOVÁ, *O účasti Oldřicha z Rožmberka na jednání o mír mezi Tábořskými a Rakousy*, Časopis Národního musea 107, 1933, s. 55–75; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 85–92; R. ŠIMŮNEK, *„Táboři versus Rožmberkové“*. *Konfesionální tolerance z nutnosti?*, in: Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy. K počtĕ Petra Čorneje, ed. Robert Novotný – Petr Šámal, Praha 2011, s. 90–104. Lipnické dohody z 25. června 1444 viz LOR II, s. 353–354, č. 405.

Osudy krumlovského vězně v těchto letech jsou skryty za hradbou mlčení dobových svědectví, která ovšem ukazují činorodou aktivitu Oldřicha z Rožmberka v záležitosti Smilových statků.¹⁷² Rožmberský služebník Jan Řitka ze Sedlce dobyl město Prachatice, jež bylo Smilovi zastaveno císařem Zikmundem, nejpozději v roce 1441, ale už roku 1443 byl zabit.¹⁷³ Na jaře 1444 sice Oldřich tvrdil, že město odkoupil od dědiců Jan Řitky, ale podle Blaženy Rynešové šlo také v tomto případě o násilné zmocnění, jehož právoplatnost byla velmi sporná.¹⁷⁴

S tímto ziskem souvisí falzum z 21. prosince 1421, jímž Zikmund údajně zastavil Oldřichovi z Rožmberka města Volary a Prachatice na sumu 3000 kop grošů (*Volary-Prachatice*).¹⁷⁵ Písařská ruka je totožná s rukou jiného falza zástavní listiny na městečko Veselí nad Lužnicí z 31. prosince 1421.¹⁷⁶ Formulář byl ovšem převzat z pravé listiny z 1. října 1420, kdy Zikmund zastavil Oldřichovi všechny statky zlatokorunského kláštera na tutéž sumu – 3000 kop.¹⁷⁷ Kdy ovšem falzum vzniklo? Robert Šimůnek odmítl Schmidtovo datování falza po roce 1444 a sám je klade do let 1437–1444. Doba věznění Jana Smila (1439–1444) a zisk Volar a Prachatic se zdá být nejprůhodnějším obdobím pro vyhotovení padělku. Ačkoliv se toto datování jeví jako pravděpodobné, některé okolnosti nejsou stále dostatečně objasněny.

Zejména vztah k pravým zástavním listinám na Volary (*Volary*) a Prachatice (*Prachatice*) není příliš zřejmý. Pomineme-li zmínku o Volarech a Prachaticích, pak falzum nemá s pravými zástavami pro Jana Smila nic společného: liší se jazyk (čeština, latina) i formulář. Falzátor se nesnažil graficky napodobit originály. Ani zástavní suma 3000 kop nevznikla součtem dvou částek z pravých dokumentů (500 + 2500 kop), nýbrž byla převzata spolu s formulářem z pravé zlatokorunské listiny z 1. října 1420.

Neměl-li falzátor k dispozici zástavní listiny pro Jana Smila, které Oldřich z Rožmberka od Smilovy rodiny získal nejpozději v létě nebo na podzim 1444, aby je napodobil, vnučuje se otázka, s jakým záměrem falzum vzniklo. Mohla to být reakce na neochotu uvězněného Jana Smila vydat Rožmberkům zastavené zboží. Po získání pravých listin do rožmberského vlastnictví by však falzum ztratilo své opodstatnění,

172) Jedním z pozoruhodných dokladů o sledování aktivit Smilových synů Oldřichem z Rožmberka je list Václava Hrůzy z Chelčic, který píše krumlovskému purkrabímu Janu Rúsovi z Čemin, SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 241s: „...posielam list Smilových synův, kterakt piši husineckým, protož okaž jej páně milosti...“

173) R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 10; Týž, *Správní systém*, s. 65.

174) LOR II, s. 339–340, č. 385.

175) SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II c 1 A a č. 1. Edice: LOR I, s. 256–257, č. 365. O padělání této listiny není od doby Augusta Sedláčka pochyb, viz A. SEDLÁČEK, *Hrady VII*, s. 222–223; V. SCHMIDT, *Fälschung*, s. 187–189, č. 12; F. MAREŠ, *Padělané diplomy*, s. 376; M. ŠIMKOVÁ, *Rožmberská kancelář*, s. 50–51; R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 10; K. MARÁZ, *K problematice padělání*, s. 54–55; R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 65, pozn. 103.

176) SOA Třeboň, fond Velkostatek Třeboň, inv. č. 71, sign. I A 1 A a č. 50d. Edice: LOR I, s. 257, č. 366.

177) Edice: LOR I, s. 24–25, č. 39. Jak písařskou ruku, tak formulář rozpoznala B. RYNEŠOVÁ, LOR I, s. 256, č. 365. Text formuláře se skutečně shoduje do nejmenších detailů (kromě dispozice). Jen ve větě o službě v boji proti kacířům doplnil falzátor slovo „hussitarum“ oproti předloze, srov. pravou listinu v LOR I, s. 25, č. 39: *in serviciis nostris regalibus in extirpacione Wycleffistarum, heretice pravitatis fautorum*, a falzum LOR I, s. 256, č. 365: *in serviciis nostris regalibus in extirpacione Wicleffistarum et Husitarum, heretice pravitatis fautorum*.

přesto 21. srpna 1454 nechal Oldřich všechny Smilovy zástavní dokumenty včetně onoho falza **Volary-Prachatice** vidimovat.¹⁷⁸ Nelze tedy vyloučit ani možnost, že falzum vzniklo nedlouho před vidimací v první polovině padesátých let spolu s falzem na Veselí nad Lužnicí, jež bylo sepsáno totožnou rukou a vidimováno též den. Jako pravděpodobnější řešení se přesto jeví varianta navržená Robertem Šimůnkem (viz výše). Hlavním účelem falza by tedy nebylo nahrazení pravých zástavních listin pro Jana Smila, nýbrž antedatování rožmberských právních nároků k Volarům a Prachaticím (svatojiřské vesnice překvapivě nejsou ve falzu zmíněny) oproti těm Smilovým. Tento argument byl totiž pro Oldřicha aktuální jak v roce 1444, tak i 1454.

Protahující se vazbu Jana Smila využil Oldřich k ovládnutí zástavních statků vězněného rivala (Prachatice, Volary, Zlatá Koruna). Roku 1444 již nicméně Oldřich nemohl déle ignorovat hlasy Smilových přímluvců a musel jeho situaci řešit. Impulzem mohl být mír uzavřený na Lipnici, neboť jedním z bodů mírových dohod bylo, že „všechny naše i našich služebníkuov s vobú stranú vězni mají propuštění býti a jsú propuštění mocí listu tohoto“.¹⁷⁹ Propuštěn měl být tedy i Jan Smil. Dva dokumenty vydané v Krumlově 25. července 1444 v souvislosti s jeho propuštěním jednoznačně odhalují, že skutečným důvodem Smilova zajetí bylo vynucení si zástav a vydání příslušných listin.

V prvním z nich Jan Smil z Křemže a jeho synové Přibík a Jiřík postoupili Oldřichovi z Rožmberka čtyři zástavní listiny na zboží Hus, Prachatice, zlatokorunské vesnice a Volary a zřikají se práva na uvedené statky.¹⁸⁰

1) listina Karla IV. na hrad Hus s příslušenstvím a další statky v listině zmíněné (**Hus-hrad**).¹⁸¹

2) zástavní listina Zikmunda Lucemburského z 1. června 1437 na město Prachatice na částku 2500 kop (*druhý list od ciesaře Sigmunda dobré paměti, kterýž svědčí na Prachatice na puol třetieho tisíce kop*) (**Prachatice**).¹⁸²

3) zástavní listina Zikmunda Lucemburského z 1. června 1437 na zlatokorunské a vyšehradské vesnice na částku 300 kop (*třetí list opět ciesaře Zigmunda s majestátem, kterýž svědčí na Zbitynu, na Koryto, na Ovesné a na děptické vsi na tři sta kop*) (**ZIKoruna-VyšKapitula**).¹⁸³

4) zástavní listina Zikmunda Lucemburského z 5. května 1437 na město Volary a svatojiřské vesnice na částku 500 kop (*čtvrtý list opět ciesaře Zigmunda také s majestátem jeho, kterýž svědčí na Volary na pět set kop*) (**Volary**).¹⁸⁴

178) LOR IV, s. 372–374, č. 522.

179) LOR II, s. 354, č. 405.

180) Tamtéž, s. 359–361, č. 413.

181) Není známo, která listina je zde míněna, zda jde o lenní listinu Karla IV. pro Petra z Janovic na panství Vimperk a Hus z 20. července 1359, dochovanou jako insert vidimusu z roku 1454, viz RI VIII, č. 2985, a A. KUBÍKOVÁ, *Březanův soupis*, s. 87 a 95, pozn. 7: SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, fond Vrchní úřad Český Krumlov, sign. II D 1 A a č. 1. Podle R. URBÁNKA, *Věk poděbradský I*, s. 417, to byl Mikuláš z Husi, který postoupil Janu Smilovi hrad Hus. K nejasným okolnostem, za nichž Jan Smil z Křemže získal hrad Hus, viz P. ČORNEJ, *Prachatice, Zlatá Koruna*, s. 143–144.

182) Viz pozn. 159.

183) Viz pozn. 144. „Děptické“ vsi jsou vlastně „jeptišské“, čímž bylo jistě míněno, že patří svatojiřskému klášteru. Není však jasné, proč jsou mylně uvedeny u třetí místo u čtvrté listiny. Patrně jde jen o písarskou chybu.

184) Viz pozn. 157.

Téhož dne vydal Jan Smil z Křemže druhý dokument, v němž vyznal, že jej Oldřich z Rožmberka propustil z vězení a že se za své věznění nebude mstít ani jemu, ani Mikulášovi ze Sedlce. Pokud by Jan Smil dohodu porušil, dobrovolně se poddá opět věznění i soudu.¹⁸⁵ Obě listiny byly zpečetěny johanitským velkopřevorem Václavem z Michalovic, panem Janem z Hradce, panem Jindřichem ze Stráže, panem Mikulášem z Ledče, některými rytíři a panoši¹⁸⁶ a zástupci městských obcí Tábora, Budějovic, Písku a Vodňan.

Tentýž den ale musela být vydána ještě jedna dnes nedochovaná listina, v níž se Oldřich z Rožmberka zavazuje vyplatit Smilovým dětem a manželce za vydání zástavních listin určitou sumu, pravděpodobně tisíc kop grošů. Tuto částku totiž připomíná list Tomáše z Chotěmic z 8. září 1447¹⁸⁷ a k jakémusi závazku se Oldřich neurčitě sám přiznal už v lednu 1445.¹⁸⁸ Skutečnost, že 25. července byly vydány tři listiny, potvrzují listy jednoho ze spolupečetitelů rytíře Mikuláše z Lípy seděním na Lipnici. Ten 13. prosince potvrdil, že na žádost Jana Smila, jeho synů Jiříka a Přibíka a jeho manželky Anny z Rožmitálu nechal přivést svou pečeť ke třem (!) pergamenovým listinám v držení Oldřicha z Rožmberka.¹⁸⁹ Možná že nedochovaná Oldřichova listina obsahovala konkrétnější obvinění a důvody, proč k uvěznění Jana Smila došlo. V dochovaných listinách najdeme jen obecné formulace.¹⁹⁰

Přes dikci dochovaných pramenů krumlovský vězeň v červenci 1444 propuštěn nebyl. Důvodem mohlo být nedodání požadovaných zástavních listin a chybějící vzdání se všech nároků Anny z Rožmitálu, Smilovy manželky, která tak učinila až 19. prosince.¹⁹¹ Následující den (v neděli před svatým Tomášem apoštolem) se ve „veliké světlici“ krumlovského zámku odehrálo veřejné předání zástavních listin podle dohody z 25. července téhož roku. Oldřichova relace o této události nebyla dosud, pomíneme-li poznámky v komentáři editorky Blaženy Rynešové, v literatuře důkladněji analyzována.¹⁹² Její interpretaci znesnadňuje fakt, že nevíme, za jakým účelem a pro koho byla tato veskrze tendenční zpráva sepsána. Nejspíše sloužila k ospravedlnění počínání krumlovského pána.¹⁹³ Nelze sice přesně stanovit dobu

185) LOR II, s. 361–363, č. 414. Toto vyznání připomíná Oldřichovo falzum z 1422, které je však mnohem stručnější, viz pozn. 166.

186) Albrecht Běškovec z Běškovic, Mikuláš z Lípy seděním na Lipnici, Jan z Lažan seděním na Bechyni a Beneda z Křivosúdova.

187) LOR III, s. 264, č. 374: „A tu všicku nepravost dobrým lidem dals znáti, učiniv s ním úmluvu, že jej chceš propustiti a tisíc kop mu dáti, a on by tobě dal všechny zápisy i svá zboží, kteráž má.“

188) LOR III, s. 2, č. 2: „A ten trh, kterýž sem Smillem učinil, ten chci rád dětem i ženě jeho zdržeti.“

189) SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, č. 294; tamtéž, č. 295: „Já Mikuláš z Lipi a na Lippniczi [...] tak jakož urozený pan, pan Oldřich z Rozemberka má tři listy na pergameně s visutými pečeti, k těm třem listům, abych pečeť svú kázal přivěsiti, prosil mne jest pan Smil po listu a paní Anna manželka jeho ke mně přijevši od něho prosila jest. A já k jeho listové prosbě a k jejie od něho k těm třem listům, pečeť svú kazal sem přivěsiti a k tomu sě přiznávám, že jest tak má pečeť k těm třem listům došla.“ Srov. LOR II, s. 395, č. 458, pozn. 1.

190) LOR II, s. 361, č. 414 (viz pozn. 167).

191) LOR II, s. 393–394, č. 457.

192) LOR II, s. 395–398, č. 458. T. WAGNER, *Jan Smil z Křemže*, s. 186–188 zprávu pouze otiskl. R. URBÁNEK, *Věk poděbradský II*, s. 42–44; A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 95, a J. POLÁCH, *Jan Smil z Křemže*, s. 42, pouze zdůrazňují falešné obvinění Jana Smila z falšování listiny na zlatokorunské zboží.

193) R. ŠIMŮNEK, *Jan Smil z Křemže*, s. 7, pozn. 62.

jejího vzniku, avšak nepochybně tím Oldřich buď reagoval na všeobecné pobouření vyvolané jeho postupem vůči uvězněnému zemanovi, nebo mu chtěl předejít. Tomáš z Chotěmic rozesílal např. na podzim roku 1447, tedy už po Smilově popravě, listy Oldřichovým synům, rožmberským vrchnostenským úředníkům i samotnému krumlovskému pánu, jenž je v nich obviněn z nečestného jednání a nespravedlivé popravu křemžského zemana.¹⁹⁴ Ostatně už v první polovině roku 1445 synové stále vězněného zemana i táborští měšťané odmítali Oldřichovo nařčení z padělání císařské listiny Smilem jako bezdůvodné.¹⁹⁵

Samotné dochování relace z výslechu – soudobý opis nebo originál psaný rukou první poloviny 15. století¹⁹⁶ – naznačuje, že zpráva musela vzniknout nedlouho po samotné události, snad ještě před Smilovou popravou v roce 1447. Poslední věta zprávy naznačuje, že cílem autora bylo jeho vlastní ospravedlnění z opětovného uvěznění Jana Smila z Křemže.¹⁹⁷ Aby bylo možné konstatovat nebo popřít souvislost výše popsaného falza *VyšKapitula-Falzum* s procesem proti Janu Smilovi, je nezbytné provést detailní rozbor Oldřichovy relace o výslechu, a zjistit tak míru její tendenčnosti a důvěryhodnosti.

Popis Smilova výslechu je umně sestaven ze čtyř obvinění, která mají společný záměr: ukázat Jana Smila jako nečestného a lživého člověka, jemuž je rytířský kodex cti naprosto cizí. Stojí za pozornost, že se ze čtyř žalob (zapření jedné zástavní listiny, falšování královské listiny, zastavení věnných majetků manželky Anny z Rožmitálu, porušení slibu věrnosti králi Albrechtovi) objeví v následné polemice proti Oldřichovu postupu pouze druhý bod, který byl a dodnes je z celé kauzy nejkontroverznější.

Do místnosti krumlovského zámku byl před Oldřicha a mnoho „dobrých lidí“ předvolán pan Smil z Křemže spolu se svou ženou. Jan Smil předal krumlovskému pánu všechny listiny podle dohody uzavřené 25. července a vyjádřil víru ve své propuštění. Choť pana Smila, paní Anna z Rožmitálu, předložila svou dobrou vůli vzdávající se všech práv k manželovým majetkům. Když Oldřich potvrdil přijetí všech dokumentů, Jan Smil se zvedl k odchodu. V tom jej Oldřich zastavil s tím, že se předané listiny budou nyní veřejně předčítat. Než k tomu bylo přistoupeno, vyjádřil Oldřich údiv nad tím, že se mezi předanými listinami nenachází majestátní listina Václava IV. na zlatokorunské zboží. Pan Jan Smil opáčil, že žádnou takovou listinu nemá a nikdy neměl ve svém vlastnictví. Oldřich mu ale připomněl, že mu sám osobně tuto listinu ukazoval na krumlovském zámku v „malé světnici“. Jan Smil to však popřel. Nato nechal Oldřich donést listy z roku 1437, v nichž se Smil jednoznačně chlubil tím, že má zápisy na Zlatou Korunu od Václava IV. Na tyto důkazy křemžský zeman už nedokázal odpovědět jinak než příznáním s tím, že kdysi sice měl zapsáno od krále Václava 50 kop z královských příjmů zlatokorunských, ale že jich nikdy neužíval a příslušnou listinu už nemá. Oldřich jej

194) AČ III, s. 42–43, č. 64; LOR III, s. 263–264, č. 374 a s. 264, pozn. 3.

195) Stížný list Smilových synů viz LOR III, s. 1–2, č. 1. Oldřichova reakce viz tamtéž, s. 2, č. 2. List Táborských viz tamtéž, s. 9–10, č. 14.

196) SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 241w.

197) LOR II, s. 398, č. 458: „A s tím kázali jsem jej zase do vězenie vsaditi.“

na to obvinil, že jej chtěl oklamat, přestože on mu mnohé zločiny vůči své osobě odpustil.¹⁹⁸

Oldřichovo obvinění je možné částečně ověřit, protože zmiňovaná korespondence údajně svědčí proti Smilovi se alespoň zčásti dochovala. Jde o celkem čtyři listy z června 1437 (jeden list Oldřichův a tři Smilovy).¹⁹⁹ Krumlovský pán tehdy protestoval, že si Jan Smil vymohl na císaři zápisy na Prachatice, zlatokorunské zboží a další vesnice. Adresát listu však odmítl, že by cokoliv na císaři vymohl. Zikmund Lucemburský totiž zastavil dotyčné majetky za koupi Smilova rodového majetku Dražice ze své vlastní vůle. Navíc prý Jan Smil vlastnil ještě starší zápis od Václava IV. na Zlatou Korunu. Pokud to bude nutné, rád prý králův majestát předloží.²⁰⁰ Jinak ať si Oldřich stěžuje u Zikmunda, který zástavní listiny vydal.

Co bylo přesně obsahem poněkud záhadné Václavovy listiny, o níž Jan Smil v červnu 1437 vehementně prohlašoval, že ji vlastní, patrně už nezjistíme, protože se nedochovala. Nebyla vlastně k dispozici už při onom osudovém výsledku v prosinci 1444. To však nebylo vinou Smila z Křemže, vždyť předávací protokol z téhož roku žádnou Václavovu listinu nezmiňuje.²⁰¹ Žádostí o její vydání musel být Jan Smil zaskočen, avšak Oldřichovým záměrem v první části výsledku bylo usvědčit ho ze lži, a to se očividně podařilo. Jinou otázkou je, proč se zeman z Křemže nechal do této situace dotlačit a tvrdil, že nikdy Václavův majestát nevlastnil. Hypoteticky lze předpokládat dohodu učiněnou s uvězněným, že Oldřich o Václavovu listinu nemá zájem a Jan Smil ji na oplátku nebude uplatňovat. Její obsah nebyl zřejmě pro Rožmberky tak zásadní jako Zikmundova zástavní listina na zlatokorunské zboží. Posloužila tedy alespoň k diskreditaci vězně. Druhou část výsledku je nutno citovat vzhledem k její závažnosti pro následující výklad in extenso:

„I kázali jsme [Oldřich] hlavnie listy čisti všeckny pořád. A když přišlo na ten list, kterýž svědčí na naše vsi i jeptišské, a když ten přečten byl, kázali jsme poslední list, kterýž falšovaný jest, přečísti, ten se srovnal na den a na datum jakožto ten list, který před tiem falešným čten byl. Tu jsme řekli:

198) LOR II, s. 395–396, č. 458: „... kde jest ten list na Korunské zbožie od krále Václava dobré paměti? Tu jest přísáhl, že je nikdy žádného listu neměl na to zbožie [...] Kázali jsme posélcie listy čísti, kteréž je nám před několika léty, prvé než se nám do vězenie našeho dostal, kterak je nám psal, že má prvé nežli zápis od krále Václava dobré paměti. Ohledav listy posélcie, že tu pečeť jeho a písmo písaře jeho, nemoha jinak, řekl: ‚I ovšem, měl sem list na Korunské zbožie od krále Václava dobré paměti, že mi opat z té summy vydáváti měl, kteráže summa králi do komory dána měla býti, na každý rok padesáte kop, ale nikdáz jsem těch peněz nebral a toho listu již nemám.‘ Tuť jsme jemu řekli: ‚[...] i jest nám divno, že se nestydíš za svú řeč a vždy s námi nepravými slovy vuokol jde...‘“

199) LOR I, s. 217–222, č. 325–327 a č. 329.

200) Tamtéž, s. 218–219, č. 326: „A také jak VM^t píše, že jmáte na to zápis: rač věděti, žeť já jmám prvé než VM^t od krále nebožtíka, pána našeho. A to TM^t dobře vie, že jmám majestát na to sbožie na Corunské; to sem TM^{ti} pravil na Crumlově, když sem byl u TM^{ti} [...]“; Tamtéž, s. 219, č. 327: „Jakož mi TM^t píše, že jmám na to sbožie na Corunské od krále nebožtíka majestát prve než TM^t: i ovšem pane, pravdatť jest, že jmám, a toť, dá-li buoh, chci pokázati, když toho potřebie bude [...]“; Tamtéž, s. 221, č. 329: „Jakož mi TM^t píše o těch vesniciech, na kteréž řádné zápisy jmám od krále nebožtíka i od ciesařovy Mtⁱ, a v tom mi TM^t píše, že chcete o to ciesařovu Mtⁱ obeslati: psal sem TM^{ti} několikrát již, zpravuje TM^t, kterak nyní i prvé na to sbožie řádné zápisy jmám.“

201) LOR II, s. 359–361, č. 413.

„Pane Smile, kterak je to, že tuto na jedno zboží dva listy máš pod majestáty císařovy milosti, a na jeden den oba z canceláře vyšly; a tohoť sem nikdy neviděl, ač sem mnoho v canceláři byl, byť na jeden den dva listy na jedno zboží vydány byly. A také ani písmo, ani pergamen z kancelárie není, než tuto dobří lidé vidie, že je to list falešný; protož pověz nám, kde si ten list vzal.“

I řekl, že jemu z canceláře dán jest. Tu jsme řekli:

„Nezdát se nám, byť který písař v canceláři trpěn byl, ješto by takoveto písmo psal.“

Tu Smil řekl: „Písaři v canceláři neměli kdy, než psalť jest to písmo písař páně Divišuov Bořkuov a ten mi list dal.“

Tuť jsme opět řekli: „Milý pane Smile, však tobě ten list svědčí a ne Divišovi Bořkovi, co je pak mohl tobě dáti?“

Dále odpierati nemohl, než řekl: „Pane, na božie milosti jsem a na tvej.“

Tuť jsme zase řekli: „Pane Smile, tu jsi se o veliké věci pokusil, chtěš nás i naše děti tiemto listem falešným dobrým lidem ohyzditi i k nenabytným škodám připraviti. A poněvadž tak zřetedlný faleš u tebe nalezen jest, jinak již tomu učinit nemuožem, než během tě zase v svú moc a k svýma rukama jakožto falešníka.“

A on odpověděl: „A pane, poněvadž mě zase jímáš, vrať mi listy mé zase.“

Tuť jsme jemu odpověděli: „Proč bychme tobě zase listy vrátili? Však jsme u tebe koupili a již jsme nětco peněz na tom trhu tobě a ženě tvé dali a ostatek vedle úmluv ženě a dětem tvým rádi dodáme.“

Tu Smil opět odpověděl: „Buoh to vie, že jsem proti své cti nikdy neučinil a chtěl bych jej rád viděti, ješto by to řekl, a jestli kdo, nechť vystúpi.“

Tu jsme řekli: „Milý Smile, my sme první, ješto jsi nám proti své cti učinil a nepravě mluvíš.“

Oповěděl: „Pane, TM^t vynímám.“

Pro přehlednost je třeba připomenout, které dokumenty byly 20. prosince představeny:²⁰²

„listy úmluvné“

- a) Jan Smil a jeho synové předávají zástavní listiny (25. července 1444).²⁰³
- b) Jan Smil slibuje se nemstít (25. července 1444).²⁰⁴
- c) Oldřich slibuje zaplatit za zástavní listiny 1000 kop českých grošů (deperditum).²⁰⁵

„listy hlavnie (vedle úmluvy)“

- a) **Hus-hrad**
- b) **Prachatice**
- c) **ZIKoruna-VyšKapitula**
- d) **Volary**

„dobrá vůle“

- a) Smilova žena Anna z Rožmitálu se vzdává svých práv k jeho majetku (19. prosince 1444).²⁰⁶

Nejdůležitější z celé řady dokumentů jsou „listy hlavnie“, neboť mezi nimi bylo prý nalezeno falzum. S jeho identifikací byl ovšem dosud problém. Podle Blaženy

202) LOR II, s. 395, č. 458: „Tu přišel jest i s ženú svú [...] i dal nám všeccky listy vedle úmluvy, úmluvné i hlavnie [...] A ona držéc list v své ruce na dobřú vůli na pergameně s visutými pečětmi.“

203) Tamtéž, s. 359–361, č. 413.

204) Tamtéž, s. 361–363, č. 414.

205) Srov. tamtéž, s. 395, č. 458, pozn. 1.

206) Tamtéž, s. 393–394, č. 457.

Rynešové, která nevěděla o existenci objeveného falza, znamenala Oldřichova slova „na jedno zbožie“ tvrzení Dražice, za jejíž prodej Jan Smil z Křemže obdržel dvě zástavní listiny (*Prachatice* a *ZIKoruna–VyšKapitula*).²⁰⁷ Přesto slovní obrat „majestát na jedno zbožie“ spíše odkazuje na stejný předmět zástavy, což v případě oněch dvou pravých zástavních listin neplatí. Oba dokumenty sice byly vydány ve stejný den a na témže místě, ale je velmi nepravděpodobné, že by Oldřich Smilovo falzátorství dokazoval pravou listinou. Tím by jeho argumentace byla pro všechny přítomné dost nepřesvědčivá.

Poněkud matoucí je také označení listiny, která „svědčí na naše vsi i jeptišké“. Podle všeho zpravodaj výslechu udělal tutéž chybu jako vydavatel předávacího protokolu z 25. července, kde je takto označena listina *ZIKoruna–VyšKapitula*. S ní se nejvíce shoduje objevené falzum *VyšKapitula–Falzum*.²⁰⁸ Vyloučit můžeme listinu *Volary*, která sice obsahuje „jeptišké“, tj. svatojiřské vesnice, ale neshoduje se datum vydání (5. května). Pro skutečnost, že při výslechu Smila držel Oldřich v ruce zjevné falzum, svědčí i pokračující rozhovor:

Oldřich si byl jist, že písmo ani pergamen nejsou kancelářského původu. Smil trval na pravosti, čemuž krumlovský pán oponoval s tím, že by žádná panovnická kancelář netrpěla písaře s tak nevzhledným písmem,²⁰⁹ což se skutečně shoduje s dochovaným falzem. Smilův odkaz na písaře Diviše Bořka z Miletínka byl zřejmě zoufalý pokus odvrátit od sebe podezření. Diviš totiž vystupuje v listině *Volary* jako císařův věřitel, kterému Jan Smil zaplatil dlužnou částku jménem Zikmunda. S oním falzem tedy nijak nesouvisel, což také Oldřich důrazně připomněl. Jan Smil se ocitl v bezvýhodné situaci a je celkem příznačné, že se osočovaný zeman nemohl na pádnější argumenty.

Písmo falza bylo zřejmě klíčovým důkazem padělání a rozhodujícím momentem pro opětovné vzetí do vazby. Jan Smil překvapivě příliš neprotestoval²¹⁰ a jen vyslovil žádost, aby mu byly vráceny inkriminované dokumenty, zřejmě s úmyslem předat je svým synům. Oldřich to odmítl s tím, že za ně už částečně zaplatil a ještě zaplatí. Oldřichova argumentace, reakce Jana Smila a snaha získat zpět listiny ukazují, že protistrana sice tušila podvodné jednání ze strany mocného Rožmberka, ale nemohla je zveřejnit. Svědčí o tom i polemika následujících měsíců.

Už 4. ledna 1445 žádali Smilovi synové, Přibík a Jiřík, strakonického velkopřevora Václava z Michalovic, aby přiměl krumlovského pána vrátit zabavené listiny i pečeť, kterou Václav přivěsil k dohodě o propuštění Jana Smila. Oldřich je v listu obviněn z nectného jednání a nedržení slova. Ačkoliv mu jejich otec všechny listiny „od ciesaře Carla dobré paměti i ciesaře Zikmunda“ řádně předal, nebyl propuštěn, nýbrž „kázal pána našeho do věže vsaditi a pravie naň, by on

207) LOR II, s. 396–397, č. 458, pozn. 2.

208) V dispozici falza pouze chybí zlatokorunské vsi a zástavní částka je 350 kop grošů místo 300.

209) Písmo jako důkaz pravosti listiny vedle prozkoumání pečeti se v Uhrách objevuje už ve 14. století, viz Iván BERTÉNYI, *Die Schrift als Beweis der Authentizität von Urkunden mit beschädigtem Siegel im 14. Jahrhundert in Ungarn*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 93, 1985, s. 47–58.

210) Dlouholetá vazba se na fyzickém a duševním zdraví Jana Smila mohla podepsat negativně, ačkoliv A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 93–94, hovoří o „fešáckém kriminále“ pro urozené.

majestáty falšoval“. Smilovi synové obhajují svého otce jediným argumentem, že je přece nerozumné, aby jejich otec prodal svou dědickou tvrz Dražice na základě falešné listiny.²¹¹

Václav z Michalovic přeposlal tento list Oldřichovi z Rožmberka a 10. ledna obdržel následující odpověď: Oldřich prý postupoval řádně a podle dohody Jana Smila propustil, avšak mezi předanými listinami byla nalezena jedna falešná, a proto byl propuštěnec opět uvězněn. Falešný list Oldřich stále má a hodlá s ním řádně a podle práva naložit. Jinak ale dodrží dohodu a smlouvenou částku Smilově ženě a synům vyplatí.²¹² V dubnu téhož roku se Oldřichovi přihlásili zástupci tábořských, píseckých a vodňanských měšťanů se žádostí, aby jim byla vrácena pečeť, kterou přivěsili jako svědci dohody mezi krumlovským pánem a křemžským zemanem. Rovněž oni se postavili za Jana Smila s odkazem na svědectví Pražanů, kteří mohou potvrdit, že dotyčné listiny byly skutečně koncipovány, sepsány a vydány v Praze roku 1437, kdy v císařské kanceláři působil Jan Toušek z Pacova, písař staroměstské kanceláře. Městské obce kdysi tábořského spolku dosvědčily původní dohodu v naději, že Jan Smil bude za postoupené zástavní listiny propuštěn, nikoli že za ně jeho rodina dostane hotové peníze. Tuto podmínku Oldřich z Rožmberka podle nich nesplnil, a proto žádají o navrácení svých pečeti.²¹³

Vraťme se však ještě k prosincovému výsledku, který skončil obviněním z padělání a vzetím obžalovaného do vazby. Jan Smil se ještě pokusil o předem marný odpor tím, že vyzval všechny přítomné, aby vystoupil kdokoliv, proti němuž by někdy v minulosti jednal nečestně. Ozval se jenom Oldřich, který nakonec přidal ještě dvě obvinění z nečestného a lživého jednání. První se týkalo věnného majetku Anny z Rožmitálu, který měl Jan Smil zastavit. Ten prý nejdřív zapíral, ale pak se přiznal s tím, že je schopen jej vyplatit. Druhé se vztahovalo k událostem kolem

211) LOR III, s. 1–2, č. 1: „... tomu muož každý srozuměti, by pán a tak otec náš dědictvie dal za falešné majestáty aneb je sám mohl falšovati proti svému dědictví“.

212) Tamtéž, s. 2, č. 2: „Jať sem oce jich před mnoho dobrými lidmi propustil a všecko učinil, což sem učiniti měl, než když mi on listy své prodal a v mů moc dal, tu sem mezi těmi listmi jeden list falešný našli pod majestátem; tu sem jej ihned pro ten faleš zasě jal a vsadil jakožto popravce a mám jeho a list falešný ještě a miením bohda s tiem právě učiniti. A ten trh, kterýž sem Smilem učinil, ten chci rád dětem i ženě jeho zdržeti.“

213) Tamtéž, s. 9–10, č. 14: „... poňavadž pan Jan Smil z Čřemže, jehož u vězení svém držíš, vedle úmluv těch a listu, u kteréhož pečeti naše vedle jiných jsů, propuště býti nemuož, aby pečeti od TM^{ti} nám navrácy byly, na to TM^t každému městu z nás zvláště odepsal jsi, že by se jemu dalo jako falešníku a že by mejstát ciesařově M^{ti} slavné paměti falšoval; u kterémžto majestátu my od dobrých lidí, kteříž v Praze na sněmu byli jsů, zpraveni jsme, že Jan Thaušek, písař staroměstský, kterýž té chvíle byl jest písařem CM^{ti}, toho odepřel, že list ten s majestátem CM^{ti} falešný nenie, ale rukú jeho psaný. [...] aby pečeti naše nám vrátiti ráčil, neb my viece pro zproštění jeho než pro trh, o němž TM^t nám psal jsi, pečeti naše k úmluvám těm přivěsili jsme.“ Svědectví tábořských měšťanů potvrzuje srovnání písma listin a listů, které psal staroměstský písař v letech 1436–1437, s pravými Zikmundovými listinami pro Jana Smila z května a června 1437. V jihočeských archivech je dochováno 11 originálních písemností, v jejichž kancelářské poznámce se objevuje jméno *Johannes Tussek*, viz RI XI NB/3, č. 191, 192, 195, 205, 206, 207, 208, 216, 221, 222, 225. Zejména srov. list pro Oldřicha z Rožmberka z 5. září [1437] (SOA Třeboň, fond Historica Třeboň, sign. 396) nebo městské privilegium pro Tábor z 25. ledna 1437 (dva originály SOkA Tábor, fond AM Tábor, sign. A I č. 1 a č. 2). O činnosti Jana Touška v císařské kanceláři Erich FORSTREITER, *Die deutsche Reichskanzlei und deren Nebenzkanzleien Kaiser Sigmunds von Luxemburg*, Wien 1924 (rukopis disertační práce), s. 148.

obležení Tábora Albrechtovými vojsky.²¹⁴ Tehdy měl podle Oldřicha přitáhnout k obláhatelům Jan Smil z Křemže se svými lidmi, tam se poddat Albrechtově moci, přijmout dary od krále, ale pak lstí spolu s bratrem Otíkem ukrást z královského vojska dvacet čtyři koní.²¹⁵

Zprávu z prosincového výsledku stěží můžeme považovat za nestrannou reportáž o jeho průběhu. Navíc obsah rozhovoru mezi Oldřichem a Janem Smilem známe jen z této relace, a tak je nezbytné se ptát, které údaje jsou spolehlivé, a které nikoli. Z následné korespondence mezi Oldřichem a podporovatelem Jana Smila vyplývá, že obvinění z falzátorství, nekancelářský původ písma falza, opětovné uvěznění zemana a jeho žádost o vrácení královských listin lze považovat za důvěryhodné informace. Zda se Jan Smil bránil přesně těmito slovy a tímto způsobem, zaznamenanými v Oldřichově relaci, můžeme pochybovat. Dokonce není jisté, zda dochované falzum bylo skutečně Janu Smilovi ukázáno a veřejně čteno. V opačném případě by se obviněný jistě ozval, že v pravé listině byly rovněž zlatokorunské vesnice, které ve falzu chybí. Jan Smil jistě neměl takové znalosti vzhledu písma kancelářských písemností jako jeho protivník Oldřich, ale předmět zástavy mu musel být znám. Nemáme ovšem k dispozici nezávislý zdroj, kterým bychom mohli průběh výsledku ověřit. Uvedení svědci jsou zmíněni velmi neurčitě („mnoho dobrých lidí s námi tu bylo“),²¹⁶ takže není jisté, jestli při výsledku byly kromě Oldřicha a snad jeho nejbližších důvěrníků přítomné ještě jiné osoby. Na druhou stranu nejen v relaci, nýbrž i v korespondenci Oldřich tvrdí, že je schopen předložit důkaz o Smilově falzátorství. Dochované falzum tuto skutečnost potvrzuje. Nicméně přes podrobnou analýzu relace a souvisejících svědeckvů stále zůstává otevřená otázka, zda se Jan Smil skutečně pokusil podvést Oldřicha z Rožmberka, či naopak krumlovský pán vyrobil dotyčné falzum ke kompromitaci zemana a ospravedlnění jeho opětovného uvěznění.

Překvapivá je rovněž skutečnost, že Smil, jeho synové či příznivci sice protestovali proti postupu mocného Rožmberka, ale veřejně jej obvinít z podvrhu a manipulace se přece jen neodvážili. Bylo to snad tím, že důkazní materiál, a tím i všechny trumfy držel Oldřich, a tak by žaloba z falšování na jeho osobu byla jen nepodloženým tvrzením? Tím by se na jedné straně vysvětlila snaha získat zpět zástavní listiny (synové Jana Smila) nebo pečeti z červencové smlouvy, kterými táborští, písečtí a vodňanští měšťané dosvědčili právoplatnost dohod mezi Oldřichem z Rožmberka a Janem Smilem z Křemže, a na straně druhé by to svědčilo pro tezi, že kompromitující falzum nebylo skutečně zveřejněno ani při osudovém výsledku.

Spíše musíme předpokládat, že objevené falzum *VyšKapitula-Falzum* vzniklo na popud Oldřicha z Rožmberka. Svědčí pro to dvě skutečnosti: neochota Oldřicha

214) R. URBÁNEK, *Věk poděbradský* I, s. 356–368.

215) LOR III, s. 397–398, č. 458: „A poněvadž pravíš, že jsi nikdy proti své cti neučinil, pane Smile, vieš-li, byv služebníkem krále polského, přijel's do vojsky před Tábora k králi Albrechtovi dobré paměti a přikázal's se k němu, vzav dary jeho, jel jsi domův, a tvoji prošpehovali, kde koně napájeli. A ihned nazajtršie šikovals bratra svého Otíka, ten s svými pomocníky vzal králově milosti 24 koní.“ Oldřich z Rožmberka se oněch koní zmocnil, když přepadl a obsadil Prachatice. Srov. R. URBÁNEK, *Věk poděbradský* I, s. 360, pozn. 1.

216) LOR II, s. 395, č. 458; také viz pozn. 212.

vydat zabavené listiny a jediný dochovaný popis falza v jeho tendenční zprávě o výsledku. Cílem bylo získat zástavní listiny a současně nepropustit Jana Smila z rožmberského vězení, což ovšem bylo podmínkou dohody o předání oněch listin. Dotyčné falzum tak osvobodilo Oldřicha ze splnění oné podmínky a ospravedlňovalo jeho kroky. Není sice zcela jisté, zda se falzum objevilo na veřejnosti nebo alespoň při prosincovém výsledku, avšak rozhodujícím způsobem určilo, ba zpečetilo Smilův osud.

V následujících letech oscilovaly vztahy Tábora s Rožmberky mezi respektem a latentním napětím, zvyšovaným občasnými šarvátkami mezi rožmberskými služebníky a lidmi tábořské obce.²¹⁷ V první polovině roku 1447 táborští stále více naléhali na splnění svých požadavků, mimo jiné na osvobození krumlovského vězně.²¹⁸ Jelikož se Oldřich z Rožmberka vyhýbal jednoznačné odpovědi, natož pak aby jejich žádost splnil, dali Táborští jasně najevo, že budou Přibíka plně podporovat v jeho snaze získat prachatické panství. Nešlo o plané výhrůžky, neboť sám Oldřich se obával, že se v Prachaticích chystá převrat, který by smetl rožmberskou vládu.²¹⁹ Rozepře nakonec vyvrcholila popravou Jana Smila z Křemže někdy v létě roku 1447.²²⁰

Závěrečné úvahy

Padělky Zikmundových listin v rámci falzátorské „dílny“ Oldřicha II. z Rožmberka představují zvláštní soubor, který se vymyká nejen svým počtem, ale rovněž formou i obsahem. Do jisté míry oprávněný závěr, ke kterému dospěla historiografie, že padělání královských i jiných listin bylo v podání Rožmberka promyšlenou a dobře organizovanou aktivitou podporující právní nároky na majetky získané sporným způsobem, lze nyní po objevení dalších padělaných nebo podezřelých Zikmundových listin a listů dílem korigovat, dílem rozšířit o další doposud přehlížené aspekty.

Příklad královského hradu Zvíkova se od ostatních odlišuje tím, že ačkoliv Oldřich držel hrad zcela legitimně (k dispozici ovšem máme pouze Zikmundův mandát z 8. června 1431), přesto se právě k němu dochoval paradoxně největší počet falz. Oldřichovým záměrem totiž nebylo legalizovat úchvat, nýbrž pojistit si náklady spojené s údržbou hradu, potvrdit připojení dalších vsí a klášterství, jež drželi zvíkovští purkrabí v holdu už za života Zikmunda, a některé dokonce už za Václava IV., a nakonec převést celé zvíkovské dominium do dědičné držby. Ze „zvíkovských“ falz bylo vidimováno jen jedno, což ale nemusí znamenat, že by ostatní Oldřich záměrně skrýval.

Nedostatek pramenů ovšem neumožňuje konkretizovat, jakým způsobem a zda vůbec byla využita fiktivní korespondence se Zikmundem, pocházející údajně z roku

217) B. RYNEŠOVÁ, *O účasti*, s. 55–75.

218) LOR III, s. 209, č. 290; s. 213, č. 297; s. 217, pozn. 2.

219) Tamtéž, s. 212–213, č. 296; s. 214–215, č. 300–301.

220) Nejstarší zprávou o Smilově popravě je stížný list Tomáše z Chotěmic z 8. září 1447, LOR III, s. 263–264, č. 364. Další okolnosti sporu a jeho dohra v době Jiřího z Poděbrad sledovala A. KUBÍKOVÁ, *Oldřich*, s. 95.

1429. Její obsah nepřidává Oldřichovi žádné další právní nároky ke Zvíkovu než ty, které v roce 1431 skutečně získal. V podvržených listech mezi Zikmundem a Oldřichem jde především o zdůraznění ideových a morálních predispozic Rožmberka, tedy jeho ochoty obětovat ze svého vlastního majetku ve prospěch krále v zápase proti husitské opozici. Rožmberská propaganda rezonuje v rozsáhlých narativních pasážích i jiných Oldřichových falz nesouvisejících přímo se Zvíkovem. V nich je krumlovský pán vylíčen přesně tak, jak chtěl být vnímán svým okolím: jako neo-hrožený a rozhodný stoupenec krále a císaře proti husitské hrozbě, který se označením svého někdejšího poručníka Čenka z Vartenberka jako „hlavy kacířů a zrádce krále“²²¹ snažil jednoznačně distancovat od svého sice epizodického, avšak zřejmě stále živého proreformního období na počátku revoluce.²²² Pečlivě konstruovaný příběh, jehož dílky se objevují na různých místech falz, získával na věrohodnosti tím, že neztrácel zcela kontakt s obecně známou realitou, přestože význam Oldřicha pro Zikmundovu stranu v husitských Čechách byl pochopitelně velmi silně zdůrazňován.

V případě čistě nárokových falz na nepatrná církevní panství Svěraze a Zátoně zaujme, že si Oldřich nechal zřejmě vyrobít zástavní listinu na jiného příjemce než sebe (Materna z Ronova). Důvodem mohla být všeobecná známost jistých nároků ke zmiňovanému zboží, které vznášeli páni z Ronova či jejich dědicové páni z Klinštejna, aniž by ovšem mohli předložit listinné svědectví, což Oldřich neváhal tímto využít ve svůj prospěch. Nebyl to ovšem ojedinělý případ. Podobně postupoval i vůči Janu Smilovi z Křemže a jeho rodině, když nechal vystavit napodobeninu pravé zástavní listiny se záměrem obvinít křemžského zemana z padělání a nepropustit jej z krumlovského vězení.

Na této kauze lze asi nejlépe demonstrovat, jak Oldřich pojímal svou falzátorskou činnost i své pojetí spravedlnosti. Ještě za Zikmundova života si stěžoval na počínání Jana Smila, který škodil jeho poddaným na panstvích držných z pověření císaře („vaším [Zikmundovým] kázáním a pro vaše dobré“).²²³ Postupoval takřka v zastoupení krále a chránil „obecné dobré“ před škůdцем země.²²⁴ Svědčil by o tom i titul „nejvyšší popravce“, který si Rožmberkové díky jistému falzu nárokovali.²²⁵ Poprava

221) ... *caput hereticorum et proditor noster* [Zikmunda], viz LOR I, s. 261, č. 370; podobně i tamtéž, s. 263, č. 371.

222) K tomu Robert NOVOTNÝ, „*Sloup království*“ v *počátcích revoluce. Oldřich z Rožmberka 1417–1420*, in: *Zrození mýtu*, s. 60–72.

223) Viz pozn. 68.

224) Srov. T. WÜNSCH, *Gemeinwohl*, s. 167–181, a J. M. KLASSEN, *The Public and Domestic Faces*, s. 710: „Rožmberk believed his responsibility was to protect ‘the poor people,’ those who could not defend themselves. His task was to use superior strength, violently if necessary, to help the common people. He had the same responsibility as any medieval ruler—whether monarch, prince, or baron—to keep the peace with force.“

225) Jedná se o údajnou listinu Přemysla Otakara II. z 23. června 1264, dochovanou jako insert v confirmaci (taktéž falza) krále Jana Lucemburského údajně ze 17. září 1333, viz LOR I, s. 237, č. 351: *creamus eos* [Rožmberky] *auctoritate nostra regia Boemie post nos primos et supremos iusticiarios [...]* *tocius regni [...]*. Tento titul byl zřejmě všeobecně znám, o čemž svědčí list Tomáše z Chotěmic z 8. září [1447], který ale kritizuje Oldřicha, že proti Janu Smilovi jednal nespravedlivě, viz LOR III, s. 263, č. 374: „... a vydáváš se po králi za nejvyššieho popravce, nezdá mi se, by to bylo miesto zpusobné tiem obyčejem ku popravě“.

Jana Smila měla být tedy pokud možno zajištěna atributy spravedlivého procesu podle řádu země.²²⁶ Na tu a tam vznesené námitky nemusel sice Oldřich brát ohled, přesto: bylo-li stětí zemana odůvodněno falšováním císařské listiny,²²⁷ neobával se Oldřich, že by i jemu mohl hrozit podobný osud?

Znalec zemského práva a zvyklostí musel o podobné eventualitě alespoň přemýšlet.²²⁸ Ve středověku se sice jednotný systém trestů padělatelů (*falešníků*) listin nevyvinul, avšak v pramenech lze narazit na exkomunikaci (v případě církevních osob),²²⁹ konfiskaci majetku nebo hrdelní trest (nezřídka upálení), přičemž poslední dva byly někdy uplatňovány společně. Zda Oldřich slyšel o známém případě z Uher, kde na konci 14. století odhalili padělatelskou dílnu Jána Literáta z Madočian, u nějž byly zabaveny nejen falešné listiny, ale rovněž pečeti uherských králů, nevíme.²³⁰ Přesto i na úrovni zemského soudu či před soudem městským hrozil podobný trest, pokud se jednalo o úmyslné falešné vložení deskového zápisu,²³¹ resp. podvržení městské listiny.²³²

Čím více se prosazovala právní relevance písemnosti před ústním svědectvím, tím častěji bylo úmyslné padělání panovnické listiny nebo jiných vydavatelů považováno za těžký hrdelní zločin.²³³ Musely ovšem fungovat instituce vydavatelů, jejichž písemnosti byly falšovány, jinak neměl kdo dohlížet a posuzovat správnost vyhotovení. Jiná, zpravidla nižší instance se necítila k tomuto kroku oprávněná.

226) Viz pozn. 167, kde je citováno z prohlášení Jana Smila učiněné očividně pod nátlakem, že jej Oldřich z Rožmberka zajal „pro hodné příčiny“.

227) Pro přesnost je nutno uvést, že padělání císařské listiny bylo důvodem zadržení Smila z Křemže v roce 1444. Zda tentýž důvod byl bezprostřední záminkou k jeho popravě v létě 1447, není pro nedostatek pramenů známo.

228) O Oldřichových znalostech v této oblasti svědčí nejen jeho výše citovaná odpověď Aleši Holickému ze Šternberka, nýbrž i jeho čtyři otázky z poloviny ledna 1447 (Jan Smil byl popraven v červenci téhož roku!), směřované k pražským úředníkům a týkající se zejména složení a činnosti zemského soudu, viz Dalibor JANIŠ, *Čtyři otázky Oldřicha z Rožmberka*, in: Historik na Moravě. Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Maticе moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám, Brno 2009, s. 271–278.

229) Příklady falšování listin církevních institucí viz I. HLAVÁČEK, *Zur Erforschung*, s. 621–630.

230) Falzátor byl odsouzen zástupcem liptovského župana ke konfiskaci majetku a smrti upálením. Zpráva o padělateli se donesla až na královský dvůr, na jejíž popud Zikmund povolal zvláštní komisi, která konstatovala vysokou úroveň padělků. Většina falz se ovšem nedochovala. Viz Alexander HÚŠČAVA, *Ján Literát a liptovské falzá*, Bratislava 1936. Rovněž Oldřichovy padělky včetně pečeti byly na slušné úrovni, viz K. MARÁZ, *K problematice*.

231) *Řád práva zemského / Ordo iudicii terrae*, in: Codex iuris Bohemici II/2, ed. Hermenegild JIREČEK, Prague 1870, s. 242, čl. 74: „Glossa: Tuto znamenaj, že ve všech přech, ktož má dsky, žádní svědci proti dskám moci nemají, lečby proti úředníkom chtěl dovesti, že jsou dsky falšovány; a ten dóvod má býti, jakž páni naleznú, ale vždy pod hrdlem smrti ohnivé, jakož na falešníka slušie.“ Srov. *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnících)*, edd. Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ, Dolní Břežany 2007, s. 217, čl. 418.

232) Právní kniha města Brna obsahuje dotaz měšťanů Uherského Hradiště, jak mají postupovat s jedincem, který falšoval městskou listinu. Odpověď zněla jednoznačně: smrt upálením, ale jelikož delikvent stihl uprchnout, měl být vyobcován z městského společenství, viz *Právní kniha města Brna z poloviny 14. století I*, ed. Miroslav FLODR, Brno 1990, s. 331–332. Z kontextu vyplývá, že onen měšťan byl poslán k markraběcímu dvoru s blanketem ověřeným městskou pečetí, který ovšem nechal vyplnit nepřípustným obsahem, viz I. HLAVÁČEK, *Zur Erforschung*, s. 632.

233) Josef MARKOV, *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení XII.–XVII. století*, Praha 1967, s. 239–249; Karel MALÝ, *Trestní právo v Čechách v 15.–16. století*, Praha 1979, s. 128–130.

Brněnští přisedící odkázali kupříkladu ve sporu mezi rychtářem a městskou obcí v Podivíně ohledně jakýchsi královských privilegií podle zásady *cuius enim est concedere, eius est et interpretari* obě sporné strany na panovníka a královskou radu.²³⁴

Oldřich z Rožmberka nechal vyrobit zikmundovská falza právě v době interregna, kdy nefungovaly centrální instituce království – král, královský dvůr a rada, ale také zemský soud, který byl sice roku 1437 obnoven, ale do roku 1439 pracoval v omezeném rozsahu a od roku 1440 přestal zasedat úplně.²³⁵ Pokus o jeho obnovení na konci roku 1446 nevyšel, a tak se muselo čekat téměř až do poloviny padesátých let. Je celkem příznačné, že právě tehdy, kdy byla králem Ladislavem Pohrobkem ustavena revizní komise pro posouzení zástavních listin, působící v letech 1453–1454, si nechal Oldřich některá (avšak ne všechna!) falza spolu s pravými listinami vidimovat loajálními opaty a sobě věrnou nobilitou.²³⁶ Mocný Rožmberk postupoval sebejistě, avšak obezřetně. Předložit vidimována falza revizní komisi se nakonec neodvážil, pokud tuto možnost vůbec zvažoval.

Dominantní společenské postavení nejen v jižních Čechách, široká síť klientských vazeb a příznivá doba bezkráloví dovolily Oldřichovi z Rožmberka dosáhnout určitého zadostiučinění za škody, jež mu vznikly během husitských válek, i za přehlíživý postoj císaře Zikmunda, který po přijetí kompaktátu jaksí „opomenul“ odškodnit svého věrného spojence, zatímco husitským hejtmanům, jejichž přízeň si chtěl pojistit, štědře zastavoval nebo daroval komorní statky. Tuto skutečnost musel Oldřich nést obzvlášť nelibě, čímž by se snad dalo vysvětlit, proč s takovou samozřejmostí ztotožňoval partikulární zájmy svého rodu s prosazováním „obecného dobrého“ proti jeho narušovatelům. Přesto, rožmberské falzátorství bylo natolik vrstevnatým jevem, že subjektivní pojetí spravedlnosti může osvětlit pouze jeden z mnohých zdrojů motivace k padělání. Stále platnou výzvou pro budoucí výzkum rožmberských falz zůstává hledání a nalézání dalších možných řešení v kontextu středověkého myšlení.

234) *Právní kniha města Brna I*, ed. M. FLODR, s. 339, čl. 559: *iurati visis et auditis privilegiis et utriusque partis hinc inde allegacionibus responderunt, quod ad eos tamquam inferiores privilegiorum regalium interpretacio non spectaret.*

235) D. JANIŠ, *Čtyři otázky*, s. 274.

236) Ke zvýšení právní účinnosti inserovaných listin si nechal Oldřich vyrobit falzum, v němž král Jan Lucemburský potvrzuje Rožmberkům právo předkládat vidimusy místo originálů, viz LOR I, s. 243–244, č. 357: *si necessitas contingerit, vidimus ut ostendat cum sigillis prelatorum et baronum et aliorum fide dignorum incolarum Boemie.*

SUMMARY

Unknown forgery of the deeds of Sigismund of Luxembourg and the counterfeiting activity of Oldřich II of Rožmberk

The study of medieval counterfeiting and especially medieval deed forgeries has undergone a considerable transformation in the last fifty years, whose hallmark is the investigation of the material involved not only using auxiliary-scientific methods, but also through the prism of medieval thought. The mere discovery of forgeries without taking into account the motivation of their creation and other factors does not explain the essence of the phenomenon. Oldřich II of Rožmberk (1403–1462) can serve as an example, whose motivation to counterfeiting activity was not limited to the justification of legal claims to the properties acquired during the Hussite wars. An equally important reason was the creation of images of the self-sacrifice and legitimate merits of Rožmberk in the fight against the Hussite opposition. A forgery once served to discredit a political opponent.

When preparing a single-volume edition of *Regesta Imperii XI – Neubearbeitung*, previously unknown forgeries and documents were found that had been considered undeniable but need to be included among the fake documents. Each forged document is interpreted in the context of the other documents, whether true or forged, thematically related to it. The newly discovered forgeries can be assigned to three of Oldřich's cases. The first relates to the royal castle Zvíkov, whose holding by Rožmberk was legitimate, but the known mortgage deed is an undeniable forgery. In the second case, it is the holding of the ecclesiastical goods Svěraz and Zátoň for which Oldřich had a forgery made to another beneficiary than he himself (Materna of Ronov). Similarly, the third case—the case with Jan Smil of Křemže—provided the impetus to the creation of a false mortgage deed on the basis of which Oldřich accused and convicted this nobleman of forgery.